

zise

Toldhistorisk Tidsskrift

Nr 2

1978

1 årg

Zise, også skrevet cise og sise, er på ældre dansk den folkelige betegnelse for accise.

Før o. 1660 omfatter accisen en broget buket af forbrugsafgifter og forhøjelsestold. Herefter betegner accisen officielt kun en havneafgift, mens forbrugsafgifterne benævnes konsumtion. I den folkelige bevidsthed hang betegnelsen accise imidlertid fast ved forbrugsafgifterne og anvendes synonymt med konsumtion (jf 'accisebod').

Medlemsskab af Toldhistorisk Selskab tegnes ved henvendelse til kassereren, toldinspektør Robert Svalgaard, Thisted Distriktstoldkammer, Asylgade 40, 7700 Thisted.

Kontingentet er 35 kr årlig for enkeltpersoner, 500 kr for institutioner og firmaer. Biblioteksabonnement på Zise koster 35 kr pr årgang, og tegnes sammesteds.

ZISE udsendes 3 gange årlig med 30-40 sider pr hefte.

ZISE Toldhistorisk Tidsskrift, er medlemsblad for Toldhistorisk Selskab, stiftet den 24 oktober 1977. Bestyrelsen består af følgende medlemmer:

V E Parving (formand)
P Gersmann (næstformand)
Gunnar Jakobsen (sekretær)
Robert Svalgaard (kasserer)
Jan Kanstrup (redaktør)
Arne Hægstad
Palle Høgh

Manuskripter der ønskes optaget i ZISE, sendes til redaktøren, Jan Kanstrup, Søbredden 14, 4000 Roskilde.

Redaktionen påtager sig intet ansvar for tilsendte manuskripter, og forbeholder sig ret til at foretage mindre ændringer. Væsentlige ændringer vil kun blive foretaget med forfatterens samtykke.

Forsideillustrationen viser 'Scene ved et Consumtionshus', stik efter maleri fra 1830-erne af Wilhelm Marstrand.

Tomme tønder, te og toldsvig

Smuglerteknik i Hjørring Tolldistrikt i 1830'erne

AF ANDERS MONRAD MØLLER

Hen på sommeren 1837 havde købmand Schibsbys i Hjørring svært ved at få sendt varer til Norge. Det drejede sig om 3 oxehoveder vin, som fra Schibsbys kreditoplag skulle reeksporteres, og første forsøg fandt sted fra Kjul omkring 1ste juli. Desværre blev skipper Johansen af Arendal syg, kom på Amtssygehuset i Hjørring og far-tøjet måtte blive liggende på stranden.

Man prøvede igen i slutningen af måneden, da Niels Svendsen lagde ud fra Tolstrup. Denne gang gik det heller ikke. De tre tønder kom godt nok ned til stranden, men da var vejret blevet så dårligt - med høj sø - at det var umuligt at få dem om bord. Skipper Svendsen måtte sejle bort uden.

Tredie og sidste forsøg fandt sted den 17 august. De tre tønder havde i mellemtiden været oplagret hos Augustinus Buhelt i Klitten og tre mere var kommet til, som lå i Anders Hæstrups lade i Kjul. Ialt 5 oxehoveder vin og 1 fad rom skulle med skipper Søren Andersen af Diget, som allerede havde indladet 60 fjerdinge smør, 10 td byggryn og 4 levende grise.

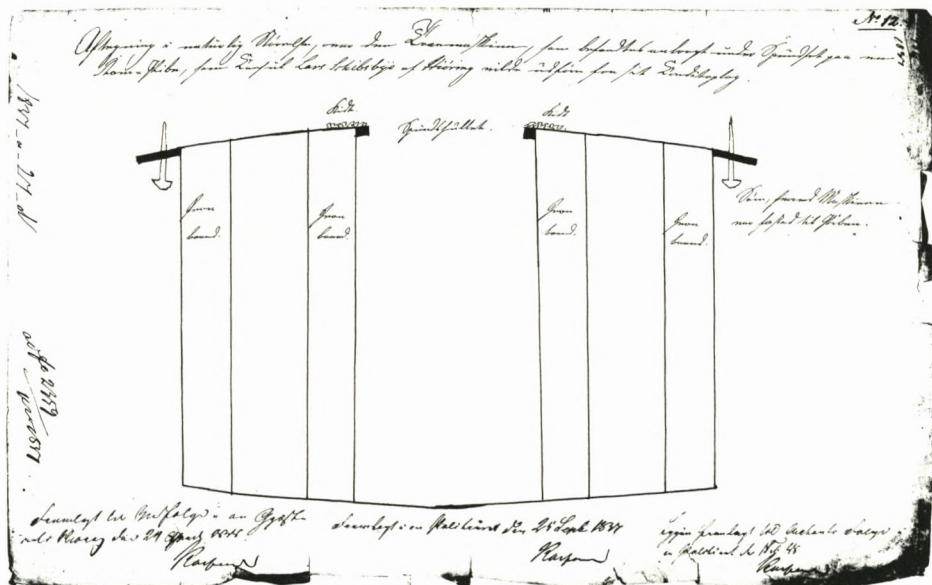
Søren Andersen og hans rheder, handelsmand Peder Christensen Skoven, var i forvejen blevet anmodet om at sørge for indskibningen ved Kjul, selvom Schibsbys ikke selv kunne være der. Man havde de nødvendige papirer klar, og der blev sendt bud dels efter strandtoldbetjent Lund, der skulle overvåge, at alt gik rigtigt til, dels til Anders Hæstrup om at komme med tønderne. Strandtoldbetjenten kom tilstede og bemærkede, at de skulle skynde sig, da det

allerede var sent om aftenen. I mellemtiden var skipperen gået hjem for at hente sit tøj.

Anders Hæstrup skyndte sig da også for at komme frem med de tre tønder fra sin lade. Med romfustagen og to oxehoveder på sin vogn, og selv siddende ovenpå, kom han i trav ned ad en sandet vej henimod strandtoldbetjenten, der studsede ved synet. Som alle, der overværede det, siden indrømmede, skulle det rent faktisk ikke kunne lade sig gøre at køre så hurtigt med sådant læs i dét terræn. Et sagkyndigt vidne bemærkede senere, at man i det højeste kunne transportere 5 td rug med en bondevogn, og de oxehoveder, som Anders Hæstrup travede afsted med gennem klitten, burde veje væsentlig mere.

Det forekom da strandtoldbetjent Lund, at der var noget, der ikke hang rigtigt sammen og mistanken blev hurtigt bekræftet. Han bankede på tønderne og fik dem læsset af. Der *var* noget i dem, men ikke ret meget. Ved at åbne ved spunshullet og stikke en pind ned konstaterede Lund, at det, der dryppede fra pinden, var vand og ikke vin. Besværligst var romfustagen. Der var ganske vist rom i den, men her kunne han kun proppe pinden et lille stykke ned, hvilket tilskuerne fandt meget komisk. Scenen med toldbetjenten og hans dryppende pind fik hurtigt en ende. Klokken var mange, og Lund, der ikke følte trang til at give mere anledning til latter og kommers, beordrede de tre tønder kørt tilbage til Anders Hæstrups lade.

De tre sidste oxehoveder var da ligeledes på vej til stranden, kørt på to vogne af hen-

Toldvæsenets tegning af den lille tønde, beskrevet som 'en maskine eller indretning, som kunne vel rumme et par pottes ... med jernbånd, fastslagen med 2 søm, og foran ved spundset forsynet med kidt.' (Rigsarkivet).

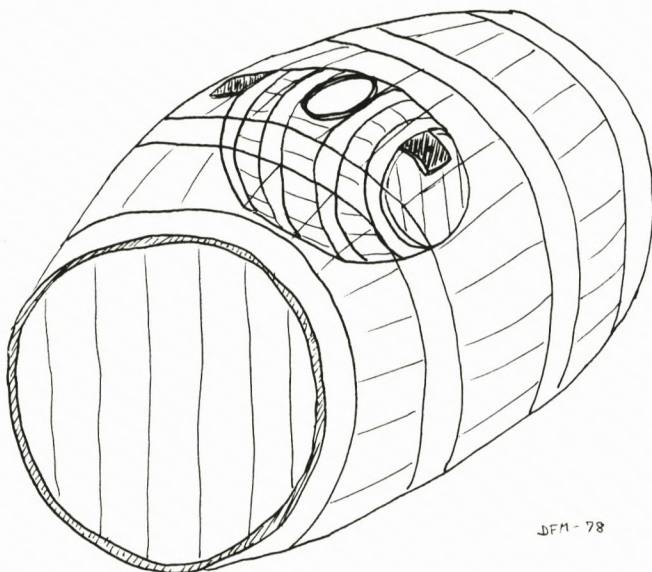
holdsvis en gårdmandssøn fra nabolaget og en mand ved navn Christen Brændevin. Strandtoldbetjenten red dem imøde, standse dem, bankede på tønderne med sin ridepisk, skubbede lidt rundt med dem, smagte på det, der sivede ud fra de temmelig ramponerede, gamle fustager, og blev sikker i sin sag. Også de blev beordret opkørt til Anders Hæstrup.

Når Lund ikke åbnede dem med det samme, skyldtes det, at han ikke dér midt på vejen havde det nødvendige værktøj og det var efterhånden blevet midnat. Anders Hæstrup lovede at opbevare de tre sidste tønder, og strandtoldbetjenten lod det være godt med det. At skipperen, der i mellemtiden var vendt tilbage, absolut ikke under disse omstændigheder ville befatte sig med de 6 tønder var en selvfølge.

Tidligt næste morgen skyndte strandtoldbetjent Lund sig til Hjørring for at aflægge rapport til sin overordnede. Toldinspektør Petersen var desværre til strandauktion andetsteds, så de to herrer kom først til Kjul den 19.

Hos Anders Hæstrup undersøgte de med det samme romfustagen, som på så latterlig vis havde modstået alle Lunds forsøg på at få stukket en pind helt ned. Årsagen blev klarlagt, da man slog bunden ud. Fadet indeholdt en sjat vand samt under spundhullet en lille tønde. Den indvendige tønde indeholdt et par pottes rom og var sømmet og kittet på plads indefra.

Endvidere fandt man hos Anders Hæstrup endnu to oxehoveder af de halvtomme, mens de tre andre ikke, som lovet, var blevet bragt til Hæstrup, men befandt sig

JFM-78

Rekonstruktion af konsulens 'underfundige måde at udføre fra sit kreditoplæg'. Den lille tønde er for anskuelighedens skyld overdimensioneret. Man ser tydeligt de ekstra lange stave ved den inderste tøndes store spunshul, nødvendige for at kunne sømme den fast (Dorthe F Møller).

hos Anders Munk på Diget. Kuskene på de to andre vogne havde i kraftige vendinger erklæret, at de ikke ville køre så langt om natten med sådan noget møg, de var derfor blevet afleveret i den nærmeste gård. Da man her spurgte efter dem, var tønderne allerede væk.

Schibsbys, svensk-norsk vicekonsul og købmand i Hjørring, havde været der for at hente dem.

For uindviiede kan det forekomme mærkeligt med den store interesse for at konstatere et sådant forsøg på at udsnigle delvis vandfyldte tønder, men der burde naturligvis have været henholdsvis 5 x 30 viertler vin og 58 viertler rom i tønderne, svarende til ialt knap 1180 l vin og 448 l rom.

Et tilsvarende kvantum havde konsul Schibsbys da også importeret fra Altona i efteråret 1836 og foråret 1837 - noget af det endda på egen køl med jagten PRØVEN, ført af skipper Niels Pedersen Horne. Ved importen blev både vin og rom angivet til kreditoplæg, nøje undersøgt og mærket af toldvæsenet og derpå anbragt i konsulens eget pakhus.

Herefter må drikkevarerne have hjulpet med til at slukke tørsten i Hjørring og omegn, hvilket i og for sig var legalt nok. Men efter at have solgt vinen og rommen var konsul Schibsbys skyldig at betale tolden, som kan beregnes til ca 32% for vin og 54% for rom. Dette beløb, som androg ialt 125 rdl, kunne spares ved reeksport.

Ved en foregiven forsendelse til Norge af de 5 oxehoveder vin og det ene fad rom kunne vicekonsulen slippe med en transit-told på 1%. Derfor forsøget på at smugle halvtomme tønder med vand.

Nu gik det ikke, og toldvæsenet forfulgte sagen. Man sendte øjeblikkelig Schibsbys en regning på ikke alene det pligtige toldbeløb, men også på varernes samlede værdi. Smugleri straffedes med konfiskation af pågældende vare, men da alt her var drukket, måtte man opkræve penge i stedet.

Den samlede opgørelse kom på 465 rdl 80 sk. Samtidig meddelte man vicekonsulen, at han ville få nærmere besked, om dette ville betyde, at han måtte give afkald på sin kreditoplagsret. Endelig indberettede man til Generaltoldkammeret i København og indstillede, at det offentlige foretog retsforfølgelse.

I mellemtiden lå konsul Schibsbys ikke på den lade side. Med samme post til hovedstaden må være sendt hans skrivelse til Generaltoldkammeret, hvori blev givet en ganske anden fremstilling af sagen end den, der fremgik af rapporterne fra Hjørring Toldkammer.

Schibsbys havde sandelig ikke villet eksportere de pågældende tønder uden selv at have været til stede. Han havde slet ikke givet ordre til indskibning, det måtte tværtimod være strandtoldbetjenten, der havde krævet dem bragt ned til fartøjet. Ved de tidligere forsøg på at få tønderne afsted, havde de også været på stranden, og da havde Lund ikke haft nogen indvendinger imod deres indhold. I den mellemliggende tid måtte der være sket en forfalskning, som han - Schibsbys - ikke kunne være ansvarlig for. Kort sagt, konsulen var helt uskyldig, nærmest forfulgt af toldvæsenet, og han ville kun betale den lovmæssige told af varerne og ansøgte tillidsfuldt General-

toldkammeret om at måtte slippe for at betale konfiskationsværdien.

I København gik man dog ind for en nærmere undersøgelse, og forhør blev herefter optaget på Rådstuen i Hjørring, hvor omstændighederne omkring begivenhederne på stranden ved Kjøl søgtes klarlagt.

Alle vidner var enige om, at tønderne ved de forskellige af- og pålæsninger havde været forbavsende lette. Anders Hæstrup, der havde haft nogle liggende i længere tid, havde godt nok bemærket, at de lækkede noget, men selvom han både havde smagt og lugtet til det udlækkede, havde han dog ikke konstateret andet end at det hverken havde lugt eller smag.

I det hele taget havde vidnerne ikke gjort sig videre tanker om disse tønders indhold. Kusken ved navn Christen Brændevin havde endda ikke engang smagt på det, han så sive ud! Mærkværdigvis var der ingen, der havde tænkt sig at gøre anskrig, når det opdagedes, at tønder med angiveligt så værdifulde vædske sådan lå og lækkede.

Samtlige, der havde haft med kørsel til fra stranden af gøre, såvel som de, der havde stillet lade til rådighed til opbevaring, benægtede naturligvis på det kraftigste, at tøndernes indhold skulle have undergået nogen som helst forandring i Kjøl eller dér omkring.

Strandtoldbetjent Lund erklærede, at han sandelig ikke havde taget noget initiativ til at få tønderne udført og afviste ganske, hvad Schibsbys i sin skriftlige erklæring havde insinueret, nemlig at toldvæsenet havde villet hænge konsulen op på nogle ham uvedkommende tønder. I dette blev toldbetjenten støttet af de øvrige vidner, som godt huskede, at han havde skyndet på dem, fordi det var sent om aftenen, men alle som een havde de det indtryk, at det hele tiden havde været meningen, at tønderne skulle udføres.

Hermed var man tilfreds i Hjørring og sendte en afskrift af forhøret til København ledsaget af en udtalelse fra amtmanden, som ikke antog at Schibsbys havde været i god tro, men som iøvrigt overlod det til Generaltoldkammeret, om konsulen skulle slippe for et egentligt søgsmål og nøjes med at betale told og konfiskationsværdi.

I København bragtes nok en instans i ilden, idet Generaltoldkammeret sendte alle sagens akter til sagkyndig juridisk udtalelse hos Kammeradvokaten.

Denne påpegede visse svagheder i sagen. Ganske vist havde Schibsbys ved den påtænkte udførsel afgivet papirer vedrørende varerne, men den normalt anvendte paragraf, hvorefter han skulle kunne straffes, forudsatte, at der var søgt smuglet noget af værdi, hvilket ikke her var tilfældet! Og nok var sandsynligheden for at Schibsbys var skyldig temmelig stor, men man kunne ikke *helt* se bort fra, at der kunne være sket forfalskning, hvor tønderne lå så længe ubevogtede. Endelig slog Kammeradvokaten ned på det besynderlige faktum, at konsul Schibsbys så hurtigt havde fjernet de tre tønder, som toldvæsenet ikke havde fået grundigt undersøgt. Kort sagt, endnu et forhør anbefalede, og her burde Schibsbys og hans egne folk i Hjørring udspørges.

Således blev det, og ved det følgende forhør - nu var man nået ind i februar året efter - kom der artige ting frem.

Efter en indledende afhøring af konsulen, der havde meget svært ved at huske, hvad han havde gjort ved de manglende tønder og hvad der havde været i dem, spillede toldinspektøren det første trumfkort ud:

Den fustage, der var blevet undersøgt i Kjøbenhavn, var ikke den samme, som i sin tid var kommet fra Altona. Rumindholdet var

forskelligt, og den, der skulle have været til Norge, var gammel og ramponeret. Man kunne se, at den havde været skilt ad, og den var mærket ganske uprofessionelt og kluntet. - Schibsbys nægtede stadig ethvert kendskab til forfalskning.

Næste trumfkort var da den lille tønde, som toldinspektøren havde med og som han også fremlagde en tegning af (se ill): Det gav resultat, da man afhørte Schibsbys handelslærling, Anders Buhelt, som i købmandsgården i Hjørring havde bemærket hele tre små egetønder med den noget specielle form - ekstra lange staver ved det uforholdsmæssigt store spunshul. Endvidere havde han en dag set Schibsbys gå bort med een af dem, hvorimod han ikke anede, hvad de skulle bruges til. Om de tønder, der var blevet kørt bort, kunne han med sikkerhed sige, at de havde været temmelig lette, for han havde selv været med til at læsse dem. Endelig var han vis på, at hvad der var i dem måtte have været vand, for de havde i længere tid ligget ude i gården.

Også andre af Schibsbys folk erindrede, at der var forsvundet gamle tønder, som havde ligget under åben himmel, og direkte adspurgt, hvem der mon havde forfærdiget de små tønder, var det ikke svært for handelsbetjenten Niels Mortensen at svare: Det havde deres sædvanlige bødker naturligvis, for Niels Mortensen havde selv udbetalt ham pengene for det. Derimod ihuskom Niels Mortensen ikke, hvad de havde skullet bruges til. Det havde han ikke villet spørge sin principal om.

Næste skridt var da en afhøring af bødkermester Jesper Laursen, som åbent indrømmede ikke alene at have ladet forfærdige 3 små tønder af den viste model efter en fjerde, som Schibsbys havde givet ham, men også at have isat alle 4 tønder, som lå hos konsulen. I første omgang havde Schibsbys sagt, at de skulle bruges til sirup, men da de skulle indsættes, havde han ikke

fået nogen forklaring og havde heller ikke spurgt.

Det havde derimod endnu en nysgerrig handelslærling, boddrenge Christen Krogh, som nu tjente andetsteds. Da han i Schibsbys pakbod så bødtermesteren indsatte en lille tønne, havde han spurgt, hvad dét skulle betyde, og havde fået til svar, at det var for at forhindre små drenge i at kaste sten ned i tøndene. Mer fik han ikke at vide. Derimod kunne han godt fortælle, hvordan der var kommet vand i een af tønderne, for det havde han selv gjort på Schibsbys ordre. Der var boret et lille hul i bunden og sat en tragt i, hvorefter vandet blev hældt på. Bagefter blev der slået en pind i hullet. - Dog kunne Christen Krogh ikke forklare, hvorfor vandet ikke var blevet hældt gennem det sædvanlige spundehul.

Herefter blev alle fra Kjul, der havde haft tønder til opbevaring, forhørt, inklusive koner og børn, og samtlige benægtede at have haft noget som helst at gøre med at hælde vand på tønder. Det havde derimod Schibsbys handelsbetjent, Niels Mortensen, hvis hukommelse bedredes efterhånden. Han havde ligeledes været med til at øse vand i konsulens gård og kunne ikke andet end formode, at det var i en af de tønder, som søgtes afsendt via Kjul.

På baggrund af alt dette kom vicekonsulen for igen og nu aflagdes fuld tilståelse, garanteret med passende undskyldninger og påtagelse af det fulde ansvar: Det var gået noget tilbage for ham i hans forretninger, hvorfor han tog det unægtelig uheldige skridt at forsøge sig med disse små tønder, som skulle indeholde henholdsvis vin og rom, mens de store tønder blev påfyldt vand. Ingen andre end han selv havde været vidende om hensigten, men han understregede, at de jo ikke var blevet udførte. Straks, da de var blevet sendt til Kjul, havde han fortrudt og havde virkelig tænkt sig

at fortolde, hvilket da også siden var sket. Nu håbede han på mildhed og nåde fra det Kongelige Generaltoldkammer.

Herefter fik Generaltoldkammeret således nok et forhør at vedlægge den voksende akt bunke og hertil kort tid efter endnu et brev fra konsulen i Hjørring. Schibsbys bøn faldt, om man dog ikke ville undlade egentligt sagsanlæg og om han dog ikke måtte beholde sin kreditoplagsret. Han følte, at han allerede var hårdt nok straffet ikke alene med at betale det skyldige beløb, men også - og især - »ved Sindslidelser af Fortrydelse«.

Til hjælp for Schibsbys kom en skrivelse fra amtmanden, som mente, at en egentlig domfældelse ville medføre en krænkelse for konsulen og hans agtværdige familie, som ville være større og mere uheldbringende, end der var grund til. Også amtmanden mente, at det måtte være nok med erlæggelsen af de 465 rdl.

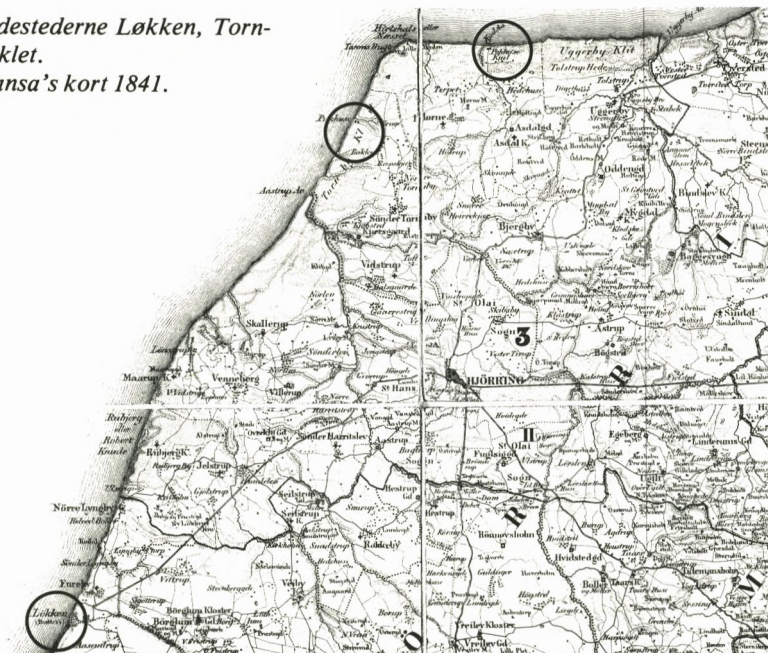
Men i København var man hårde. Igen gik materialet til Kammeradvokaten, som nu fandt grundlaget for sagsanlæg tilstrækkeligt.

I Hjørring tog man fat på at indlede sagen, hvilket medførte en sidste skrivelse fra Schibsbys. Han tilbød at fraskrive sig kreditoplagsretten, og derved blev det. Sagen blev ikke ført til doms, men fik i praksis de samme virkninger. Den 28 maj 1838 fraskrev Lars Schibsbys sig frivilligt »sin som købmand tilkommende ret til kreditoplag.«

At retfærdigheden således skete fyldest, kan man konstatere. Nok så interessant for en eftertid er deltagernes klart demonstrerede evne til at holde mund. Tønder kunne udlække i folks lader i Kjul, uden at nogen følte sig foranlediget til at gøre noget ved dét. Bødtermesteren spurgte ikke om formålet med de små tønder, ligesålidt som

Hjørring med ladestederne Løkken, Tornby og Kjøl indcirklet.

Udsnit af J H Mansa's kort 1841.

handelsbetjenten undrede sig, da de skulle betales. Om Anders Hæstrup kørte i trav med vilje eller blot dummede sig, er ikke godt at vide, men der foreligger ikke noget om, at han frivilligt fortalte strandtoldbetjenten om den lugt- og smagfri vædske, som opbevarede i hans lade. At vin blev til vand undrede først, da det blev opdaget af toldvæsenet. - Men derfor kan der naturligvis godt have gået rygter.

Hvis toldvæsenet har været specielt agtpågivende overfor Schibsbys, kan det imidlertid også have en anden grund. Tidlig på året 1837 havde der været en beklagelig sag om 9 ottinger smør. Smørret tilhørte Schibsbys og skulle ind i Hjørring. Da kusken kom til Østerbom og dér standsede for at klarere - portkonsumtion - var der ingen toldbetjent, så han kørte videre, idet bommen var åben. Toldvæsenets senere

beskyldning for smugleri og krav om konfiskation strandede på påvisningen af den vagthavende betjents fravær. Intet kunne bevises, men underbetjent Arvesen fik sig en alvorlig irttesættelse og blev få måneder efter afskediget som upålidelig og drikfældig. Havde han fået rom fra Altona?

De lokale myndigheder tog muligvis ikke alt for tungt på tingene. Det første forhør gik ikke helt tæt på konsulens rolle. Når han slet ikke kom for i første omgang, kan det hænge sammen med, at han havde været så hurtigt til at afgive en skriftlig forklaring. Til gengæld slog man i anden runde hurtigt ned på det svageste led. Når forfalskningen af tøndernes indhold var hævet over enhver tvivl, måtte dette være sket enten i Hjørring eller i Kjøl. Schibsbys handelslærling, Anders Buhelt, var fra Kjøl. Tre tønder havde været opbevaret

hos hans far. Ikke sært, om blodet hurtigt viste sig tykkede end vand.

Om Schibsbys anger og ruelse kan man endelig have sin tvivl. Fortrød han det fikse påfund med de små tønder, kunne han mangeligt have hentet dem hjem i tiden mellem de fejlslagne forsøg på afskibning til Norge, hvorimod han var forbavsende hurtig

til at reagere *efter* opdagelsen. Hertil kommer, at den ynkelige tone overfor myndighederne var gængs på den tid. At »fortrydelsen« var noget ufuldstændig synes godtgjort af senere begivenheder. En måned efter at konsulen havde fraskrevet sig kreditoplagsretten var den nemlig gal igen.

Natten mellem den 22 og 23 juni 1838 var strandtoldbetjent Lund - atter til hest - på patrulje ved Tornby strand. Det regnede og sigtbarheden var ringe, da han ved 23-tiden mødte to vogne ved opkørslen fra stranden tæt ved Peder Jensens gård. Den ene af kuskene kendte han godt, det var Christen Andersen, tjenestekarl hos købmand Schibsbys. På spørgsmålet om, hvad der var på vognene, svarede Christen Andersen, at det var nogle varer, handelsmand Peder Jensen havde anmodet ham om at køre op fra sit pakhus på stranden.

Lund præsenterede sig, viste sit toldtegn frem og beordrede vognene til at fortsætte til gården, hvor der blev læsset af. De to læs bestod af 3 kasser og 5 fustager, som var uden mærker. Ingen vidste nærmere om, hvad de indeholdt og Peder Jensen dukkede ikke op. Strandtoldbetjenten erklærede derfor varerne for anholdt som formodet smuglergoods, sendte en dreng efter hjælp og fik - klog af skade - med det samme det hele kørt til Hjørring og anbragt under lås i toldpakhuset.

Efter endt udpakning kunne det fastslås, at der var tale om 2 kasser med ialt 214 pd te og 5 fustager og 1 kasse raffineret sukker, ialt 1134 pd. Den samlede værdi kunne ansættes til 398 rdl og 52 sk.

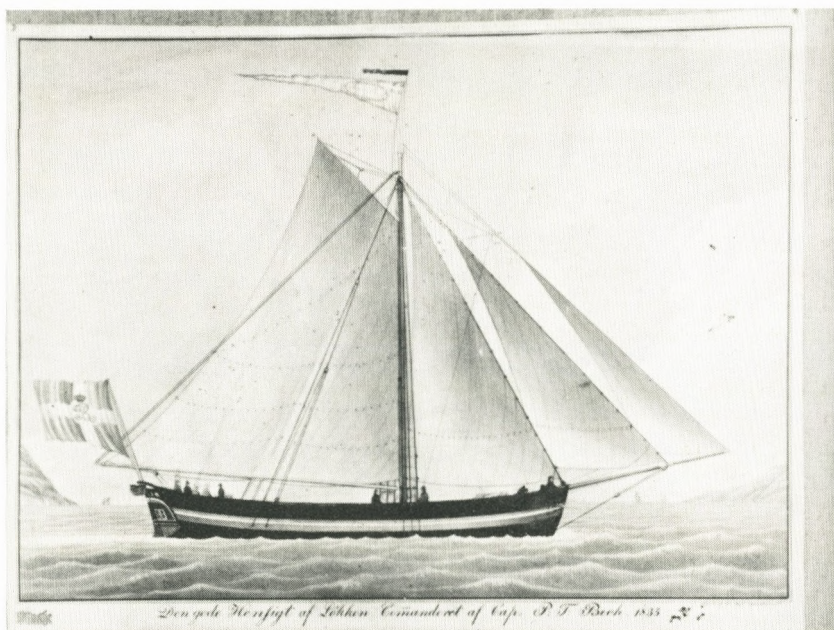
Når disse varer i allerhøjeste grad havde toldvæsenets interesse og når svensk-norsk vicekonsul, købmand Lars Schibsbys med det samme kom ind i billedet, skyldtes det,

at et sådant kvantum te og sukker i netop 3 kasser og 5 fustager af Schibsbys få dage før var blevet afsendt fra Løkken med konsulens eget fartøj, jagten PRØVEN, ført af skipper Jens Nielsen Back.

Nok var kreditoplagsretten gået tabt, tilbage var transitoplagsretten. Konsulen kunne stadig importere varer til oplag, hvis de blot var bestemt til reeksport. Toldvæsenets begrundede mistanke gik nu på indsmugling af varer, som egentlig skulle have været videre til Norge. Sagen rullede som før med rapport til København. Blot understregede Generaltoldkammeret fra begyndelsen ønsket om at få forholdene grundigt belyst ved det berammede forhør.

På rådstuen i Hjørring blev retten atter sat. Ganske vist skulle man tro, at det var svært at bortforklare tilstedeværelsen af netop *de* varer i *det* kvantum ved Tornby strand så kort tid efter, at tilsvarende var blevet udexpederet fra Løkken, men helt let gik det ikke med opklaringen.

Kuskene på de to vogne vidste forbavsende lidt. Det var ganske rigtigt konsul Schibsbys, der havde bedt dem hente et læs i Peder Jensens pakhus ved Tornby strand, men at varerne tilhørte konsulen, kunne de kun formode, men ikke vide med bestemtighed. Den ene, der kun tilfældigt var kommet med, mente, at kasserne og fustagerne skulle afleveres hos en gårdmand lige udenfor Hjørring, men det kendte den anden, Schibsbys tjenestekarl, ikke noget til, og

Løkken-jagt af samme type som PRØVEN. Det eksisterende maleri af PRØVEN har ikke kunnet reproducere, da det for tiden gennemgår en større restaurering (Vendsyssel historiske Museum).

den pågældende gårdmand nægtede ethvert kendskab til nogen aftale. Derimod var der enighed om, at Peder Jensen i Tornby selv havde udleveret varerne fra sit pakhus, men at han var forsvundet før de blev anholdt af strandtoldbetjenten.

Interessen samlede sig herefter om Peder Jensens rolle. Han havde rigtignok udleveret nogle varer til et par karle, som han ellers ikke kendte. De var kommet på et tidspunkt, da han var gået i seng. Det havde ikke været særligt sent, faktisk før hans almindelige sengetid, men han havde dagen i forvejen været til et gilde og havde derfor været noget træt! Hvordan varerne var

kommet til at ligge i pakhuset, havde han ikke den fjerneste anelse om, ej heller vidste han, hvem de tilhørte. Nok var der kun een nøgle til det aflåste pakhus, men han havde tit lånt den ud til sin bror Thomas Jensen eller til fiskere, som hængte deres garn derind.

Da Peder Jensen blev spurgt om, hvor han var blevet af lige inden anholdelsen, forklarede han, at han havde taget en genvej hjem og havde lagt sig på et loftskammer for at få ro, så først næste morgen blev han klar over, at strandtoldbetjenten havde været der. Endelig fremgik det, at hans logerende, matros Jens Jensen, havde

været med til at læsse varerne, men han var for tiden ude at sejle. Retten konstaterede, at det var skipper Jens Nielsen Back af Løkken også. Forhøret udsattes derfor til de kom hjem igen.

Da Schibsbys sætteskipper mødte, tilstod han med det samme, at de varer, som for Schibsbys var blevet indladet på jagten PRØVEN, destineret til Arendal, allerede den følgende nat var blevet udlosset ved Tornby strand. Derimod kendte han slet ikke de tre mænd, der i en fladbåd et par mil fra kysten havde forlangt Schibsbys transitvarer udleveret. De var ikke kommet ombord, men havde blot fået godset langet ned.

Skipperens fremstilling bekræftedes af både fartøjets styrmand, matrosen og skibsdrengen, som heller ikke anede, hvem de tre mænd var.

På dette punkt bedredes skipperens hukkommelse dog en smule. Da man forklarede ham, at det var blevet angivet, at Peder Jensen havde været med i fladbåden, måtte han efter nøjere eftertanke tilstå, at dette nok havde været tilfældet. Dog var han ganske ukendt i Tornby, der lå 4 mil fra Løkken, men hvis han blev stillet overfor Peder Jensen, ville han nok med bestemtthed kunne afgøre, om det var ham.

Ved det næste retsmøde skulle d'herrer vel-sagtens have mødt hinanden, men da var Peder Jensen syg, så først den 1 september blev de konfronteret. Da var Back stadig ikke sikker i sin sag. Peder Jensen lignede godt nok den person i fladbåden, men han - Back - havde iøvrigt ingen omgang med eller kendskab til de folk i Tornby.

Derimod havde man nu fået fat i husmand Jens Olsen, som bekræftede at have været med i båden sammen med Thomas Jensens tjenestekarl ved navn Berthel Peder og med handelsmand Peder Jensen.

Sidstnævnte gik da til bekendelse, fulgt af matros Jens Jensen, som måtte indrømme at have været den, der kørte varerne fra stranden til pakhuset. Opklaringen rullede nu rask frem og følgende begivenhedsforløb tegnede sig:

Konsul Schibsbys bortfragtede i sommeren 1838 sin 7 læster store jagt til en handelsmand i Løkken. Da betingelserne for turen til Arendal blev fastlagt, var skipper Back også til stede, og Schibsbys forklarede denne, at han ville have nogle transitvarer i land ved Tornby; de skulle afhentes med en båd. - Da kasserne og fustagerne blev indladet i Løkken, blev dette besørget af Schibsbys handelsbetjent sammesteds, men han vidste naturligvis ikke noget om, hvor de skulle hen. - Derimod havde Back på egen hånd kontaktet Thomas Jensen, der var i Løkken i forretninger, og over en kop kaffe anmodet ham om at hjælpe med at udskibe i Tornby, hvad Thomas Jensen dog ikke havde villet. Derimod havde samme Thomas Jensen ikke haft spor imod at sende sin karl, Berthel Peder, over til sin bror, Peder Jensen, for at denne kunne hjælpe. - Da PRØVEN ved solopgang den 19 juni var stævnet ind mod Tornby strand, var båden da også kommet ud. Skipper Back lagde bi og varerne kom over i båden. De mærker, som kasserne og fustagerne var forsynet med, havde man efter Schibsbys ordre så vidt gørligt fjernet ombord på PRØVEN.

Efter at alt dette var kommet frem, afhørtes som sidste mand vicekonsulen selv. Havde man ventet en fuld tilståelse, blev man skuffet. - Schibsbys benægtede ikke at have villet sende transitvarer afsted, men skibet var afgået før han havde kunnet nå at give nærmere besked om, hvor de skulle bringes hen. Man måtte huske på, at Løkken lå 3 mil fra Hjørring, så det kunne let knibe med at få underretning frem og tilbage. - Hvis nogen havde påtaget sig at indsmugle hans transitvarer, kunne det kun

være sket af ondskab og for at skade ham, for de varer, han havde sendt vogne til Tornby efter, bestod af 7 tønder tjære og 2 kasser gips, som lå hos Peder Jensen. At denne læssede smuglergods på vognene var sket ganske uden konsulens vidende og vilje. - Med hensyn til det lidt besynderlige forhold, at varerne ikke skulle bringes helt til Hjørring, men læsses af hos en gårdmand lidt udenfor byen, så hang det sådan sammen, at man jo ikke kunne genere toldvæsenet med en angivelse midt om natten, men måtte vente til dagen efter. - Sluttelig afviste Schibsbys på det bestemteste, at han skulle have givet ordre til at slette mærker på kasser og fustager. Hvis han havde ytret noget om dette til skipper Back, så havde det kun været løst henkastet og slet ikke ment alvorligt. - Kort sagt, de som uden hans ord havde handlet imod ham i denne sag, skulle komme til at stå ham - Schibsbys - til regnskab.

Længere kunne man ikke komme med vicekonsulen, men kammeradvokaten var tilfreds og sagen førtes til doms. Trods sine forsøg på at placere alt ansvar hos andre blev Schibsbys dømt som hovedmand, mens 6 dømtes som medhjælpere. Godset blev konfiskeret og ret snart solgt på auktion - især teen ville tage skade af at ligge for længe. Købmand Schibsbys mistede sin transitoplagsret og skulle yderligere betale ¼ af de indsmuglede varers værdi i bøde - 99 rdl og 61 sk.

De tre mænd i fladbåden, Peder Jensen, Jens Olsen og Berthel Peder, idømtes hver en bøde på 39 rdl 82 sk. Et tilsvarende beløb skulle matros Jens Jensen og skudehandler Thomas Jensen betale. Sidstnævnte klagede sig senere stærkt; hans andel havde kun været at sende bud fra Back til broderen om at PRØVEN ville komme, men et ydmygt andragende til Generaltoldkammeret hjalp ham ikke.

Matros Jens Jensen var for alvor kommet i fedtefadet, idet man havde konstateret så store uoverensstemmelser mellem hans første forklaring og de senere, at han yderligere blev tiltalt for falsk vidnesbyrd. Resultatet blev endnu en dom, denne gang på 10 dages vand og brød. I sagen blev præsten i Tornby afkrævet en attest, og om den 20-årige Jens Jensen, der både var født og konfirmeret dér i sognet, hed det, at han vel havde tjent sin husbond skikkeligt, men han var vild og letsindig!

Skipper Jens Nielsen Back fik den største bøde af de 6 medhjælpere - 50 rdl og 82 sk - og også han bønfuldt Generaltoldkammeret om eftergivelse. Han havde været afhængig af sin rheder, købmand Schibsbys, og ikke turdet undlade at gøre, hvad denne befalede, af angst for at miste sit levebrød. Ganske rigtigt var han nu bagefter blevet afskediget som sætteskipper og han var familiefar med 8 børn! Fra herredsfogeden fik han støtte i en skrivelse, hvori hans dårlige økonomiske forhold attesteredes, og fra amtet kom et følgebrev med betoning af afhængighedsforholdet til Schibsbys. Heri stod også den sigende tilføjelse, »at han ikke vil finde hjælp hos den, til hvis fordel han indlod sig i den ulovlige affære«. Ligemeget hjalp det. Bøden blev opkrævet.

Der var endnu en, som ikke blev hjulpet, nemlig tjenestekarlen Berthel Peder, som simpelthen ikke kunne betale. Efter 15 ugers frist blev dette konstateret og ved årsskiftet 1839/40 kom det til afsoning bestående i 12 dage på vand og brød.

Alt i alt ser det ud til at myndighederne - især i København - har ønsket temmelig hårdt at statuere nogle eksempler. Retsreferaternes indtryk af de vendelboers veludviklede evne til at holde mund har næppe stemt sindene blidere i hovedstaden. Og når man slog så hårdt ned på skipper Back, der dog gik relativt hurtigt til bekendelse,

hang det utvivlsomt sammen med den kop kaffe, han bød Thomas Jensen på. Skipperens andel i smugleriet var ikke så ringe endda og den hurtige tilståelse hang sikkert sammen med, at der var 3 mand mere ombord, som i denne sag ikke havde noget på spil. En skipper var ansvarlig til søs.

Når man sammenligner de to her skildrede smuglersager, falder det i øjnene, at sådanne foretagender egentlig krævede en ret høj grad af organisation. - Det var måske derfor, de blev opdaget!

Det snilde indfald med de små tønder havde den oplagte svaghed, at de både skulle fremstilles, de skulle installeres og der skulle hældes vand på. Alt for mange var implicerede og nysgerrige handelslærlinge var ikke sådan at undgå.

Indsmugling på åben kyst på et forholdsvis afsides sted svarer mere til den gængse forestilling om smugleri i tidligere tider. Om den her anvendte teknik med ulovlig indførsel af varer, som toldvæsenet allerede havde stiftet bekendtskab med ved transitoplaget, var særlig almindelig, er ikke godt at vide. Egentlig er man mest tilbøjelig til at tro, at størsteparten af datidens smugleri gik direkte mellem Danmark og udlandet og i langt højere grad var et spørgsmål om at have »lidt mere« med.

Bag begge konsul Schibsbys smuglerforsøg må endvidere have ligget den forudsætning, at der ikke krydskontrolleredes mellem toldmyndigheder i Danmark og i Norge. Hvordan skulle han ellers være kommet af med de gamle utætte tønder i Norge? Eller ville man ikke dér have savnet teen og sukkeret?

Smugleri præcis på Schibsbys manér kan derfor næppe have udviklet sig før efter 1814. Indtil da var kontakten mellem toldere i Danmark og Norge af gode grunde tæt og losningsattester sendtes frem og

tilbage til krydskontrol - medmindre undertoldbetjent Arvesen havde mange forgængere både nord og syd for Kattegat?

Købmand, svensk-norsk vicekonsul, Lars Christensen Schibbsby kunne have appelleret til højesteret, men gjorde det ikke. Bøden blev betalt og der blev ikke indsendt noget andragende, hverken om dette eller om oplagsretten.

Spørgsmålet er da også, hvor meget denne betød i praksis. Dommen faldt i begyndelsen af 1839, men senere på året finder man for første gang firmabetegnelsen »Schibbsby & Nielsen« - et kompagniskab har været en oplagt mulighed, for kredit- og transitoplagsret var knyttet til en person og der var andre købmænd i Hjørring.

Materielt set har Schibbsby næppe heller lidt skade. I 1845-folketællingen genfindes han som konsul, købmand, brændevinsbrænder og indehaver af et farveri. Seks mand var beskæftiget i gård og krambod, 3 piger i huset, hvortil kom en farveribestyrer og fem arbejdsfolk i farveriet.

Endelig kan man konstatere, at det, der i den første smuglersag anførtes om krænkelse af den agtværdige familie og deraf uheldbringende følger, ikke betød spor. Det almindelige omdømme led næppe skade ved en dom for smugleri. I Hjørring Bys Historie huskes købmand, vicekonsul etc. Lars Schibbsby ikke for toldsvig, men for, at det var i *hans* hus, den »statelige 2 Etages Ejendom paa Hjørnet af Nørregade og Store Kirkestræde«, at Christian den 8. i 1842 overnattede på rejse fra Skagen og sydpå.

Hvis smuglerhistorier af denne art har en morale, må den vist egentlig siges at være ganske slet. Om Schibbsby skal for fuldstændighedens skyld tilføjes, at han i strafferegistret i Hjørring Toldkammers arkiv står opført for tredje og sidste gang i anledning af et smugleri i 1848.

Konsul Lars C Schibsbys gård, Nørregade i Hjørring, opført 1837-1838. Fotografi ca 1915 (Vendsyssel historiske Museum).

Kilder:

Rigsarkivet: Generaltoldkammerets arkiv, Jyske toldkontor, journalsag 1840 nr 234 (dokumenter samlet for begge sager) og folketælling for Hjørring 1845.

Landsarkivet for Nørrejylland: Hjørring Toldarkiv, B 306, nr 53 Strafferegister 1837-99, nr 19 indkomne breve 1830-38, nr 20 journalsager

1839-44, nr 31 kopibog 1837-46, Hjørring Byfoged, B 27 A, nr 73 Dokumenter til ekstra gæsterechtsprotokollen 1838-40, samt forhør i protokollen nr 81.

Endvidere C Klitgaard: Hjørring Bys Historie indtil det 17 Aarhundredes Midte, Hjørring 1925, side 182 og 191.

Om smugleri

Et tidsbillede fra 1960'erne

AF H BOSERUP

I 1960'erne fandt der ret typiske og nok så omfattende smuglerier sted over Østersøen, idet danske smuglere bragte hele ladninger cigaretter i speedbåde til landsætning i de danske kystområder. Mange mennesker husker 60'erne som de glade år, men for toldvæsenet betød det en hård og i starten en noget ulige kamp mod de avancerede smuglerier.

Ved en sej og energisk indsats af toldvæsenet lykkedes det dog til sidst at bekæmpe smuglerierne, men forinden var millioner af cigaretter indsmuglet og omsat.

Inden jeg giver mig i kast med selve opgaven, som redaktionen har stillet mig nemlig at give et tidsbillede om smuglerier vil jeg dog gerne udtrykke min glæde over, at toldhistorisk selskab nu er stiftet.

Alle i etaten - unge som gamle - vil på et eller andet tidspunkt af deres tjenestegering opleve begivenheder, som vil have toldhistorisk interesse, og derfor gælder det om i hverdagen at opfange og fastholde sådanne begivenheder - nutiden bliver hurtig fortid -.

De hændelser jeg her skal berette om er ikke særlig gamle, men på sin vis tegner de allerede et billede i toldvæsenets historie. Told og smugleri hører nu engang sammen, og for et land som Danmark med mange havnebyer, lå det nær for smuglerne at skaffe sig kontakter til skibe, som mere regelmæssigt anløb danske havne. Denne smugleriform var traditionel i mange år, men i 1960'erne skiftede billedet.

De professionelle smuglere sluttede sig sammen i bander og indkøbte kostbare

speedbåde, hurtige biler og avanceret radioudstyr til brug i såvel både som biler, og i stedet for at købe varerne i skibene sprang man dette mellemlid over og indkøbte varerne direkte på frilagre i Polen eller i Østtyskland, hvor cigaretterne kunne købes for ca 800 kr pr 10 000 stk, og mod betaling i dansk mønt. Man kunne oven i købet få danske cigaretter af gængse mærker.

Cigaretterne blev lastet i speedbådene og afsejlingen fandt sted ved mørkets frembrud.

Inden landsætningen undersøgte modtagerholdet - som regel 4 - 5 mand - det forud aftalte landsætningssted, og traf man på toldere eller politi i området, gav man over radioen besked til mandskabet på båden om at anløbe et andet sted. Der kunne være aftale om benyttelse af op mod en halv snes forskellige landingssteder, så man altid var garanteret ind. Var der fred og ingen fare, dirigerede man over radioen båden ind til kysten ved forud aftalte kodesignaler og uden brug af afslørende lyssignaler. I båden medbragte man også frømandsudstyr og mindre gummibåde til brug i tilfælde, hvor speedbåden ikke kunne komme helt ind til strandområdet.

Selve landsætningen af smuglervarer tog ikke lang tid. På ca 15-20 minutter var båden tømt og bilerne kunne køre varerne til København, hvor cigaretterne hurtigt blev afsat.

Engang fandt smuglerne på at engagere unge damer som camouflage til deres togter i kystområderne, og de blev samtidig brugt til at betjene bilernes radioudstyr. Det var et forsøg på at aflede toldernes op-

På udkig efter speedbåde. Fra venstre mod højre ses nuværende distriktstoldchef H Bose-rup, afdøde toldpatruljemester Poul Bjarnholt og nuværende toldpatruljemester G A Thiesen.

mærksomhed fra bilerne, men den fidus blev nu hurtigt afsløret. Omvendt kunne en vågen smugler måske også genkende en tolder, der forklædt som lystfisker var anbragt i området. Med det avancerede radioudstyr kunne smuglerne også aflytte politiets og toldvæsenets radioer.

Transporten over Østersøen foregik som regel om natten og tog kun nogle få timer, ofte sejlede man i ly af en hurtigtsejlende færge. Selv meget dårligt vejr afholdt ikke smuglerne fra at sejle, for det var store penge, der stod på spil.

Prisen for 10 000 stk cigaretter var som nævnt 800 kr, og ved videresalget fik man ca 2 500 kr. I speedbådene var der som oftest fra 200 000 til 4 000 000 stk cigaretter og fortjenesten på en enkelt ladning kunne komme op på ca 60 000 kr.

Besvær med at finde et egnet landingssted havde man ikke; den danske kyststrækning er på ca 7 700 km. Til sammenligning kan tjene den italienske kyststrækning, som kun er på 6 000 km. Det gjorde kampen noget ulige, for det var en umulig opgave for toldvæsenet at bevogte de lange kyststrækninger - end ikke tyskerne kunne under krigen bevogte vore kyster effektivt.

Men også toldvæsenet fik forbedret udstyr. Flere patruljebiler med radiosendere og modtagere, personalet fik bærbare radioer, og i eftersøgningstjenesten, der på det tidspunkt var landsdækkende, blev personalet, der færdedes i civil, udstyret med forskelligt teknisk udstyr, bl a en mobil radiostation, og med specielt fotoudstyr.

Det var en travl tid for eftersøgningstjenesten, som næsten uafbrudt måtte sende personale til forstærkning for udsatte told-

kamre. Afdelingen samarbejdede tæt med politiet landet over, og personalet deltog direkte i politiets afhøringer af smuglerne. Derved fik afdelingen, der i efterforskningsøjemed indsamlede oplysninger fra hele landet, hurtigt greb om oplysninger i toldvæsenets interesse, og man opnåede til lige en meget hurtig retsforfølgelse af smuglerne.

Toldlovsovertrædelserne blev helt klarlagt i politirapporterne, og sagerne kunne behandles som arrestantsager i direktoratet fra den ene dag til den anden. Smuglerne blev holdt i varetægtsfængsel, til de blev dømt og straks indsat til afsoning af den idømte fængselsstraf. Var de kommet på fri fod, genoptog de som regel omgående smuglerierne.

Apropos på fri fod, så forsøgte smuglerne ofte at flygte fra politiet eller fængselspersonalet, når de var under arrest. En af smuglerne forsøgte flugt 6 gange, men kun i få tilfælde lykkedes det at undslippe. Politiet tog ingen risiko, og ved retsmøder var det ikke ualmindeligt, at retslokalet var bevogtet med maskinpistolbevæbnede politifolk.

Engang forsøgte en af smuglerne at undslippe fra retsbygningen på Nytorv, og det lykkedes ham at nå ud af bygningen, men da en af politiets bedste hurtigløbere var sat til bevogtning af ham, nåede han ikke ret langt, før han var fanget.

Indbyrdes var der ofte krig imellem smuglerbanderne, og engang gik det så vidt, at nogle konkurrerende smuglere med pistolskud gennemhullede skroget på en af modpartens speedbåde, da den lå i en Østersøhavn.

Smuglerierne var meget omfattende, og jeg husker endnu en enkelt af sagerne, hvor direktoratets tiltale lød på 15 fuldførte landsætninger af i alt 4 710 000 cigaretter gennemført i tiden 27'april - 1'november 1967.

Landsætningsstederne var Fyn, Lolland-Falster, Møen, Sjælland og Kastrop. Møen var et yndet landsætningssted på grund af de øde områder og den nære beliggenhed til indkøbsthavnene, men Bornholm og Jylland kom også ind i billedet.

En kendt bankrøver - »Volvorøveren« - der var finsk statsborger, gik også ind i smuglerierhvervet, som han fandt mere lukrativt end bankrøverierne, men til sidst klappede fælden også om ham.

Sagerne var godt stof i pressen, og selv om man godt kunne blive noget irriteret over de mange pressehenvendelser på alle tider af døgnet, var der dog meget positivt i presseomtalen, idet mange mennesker kom til eftersøgningstjenesten med værdifulde oplysninger, som kunne spare afdelingen for en masse tidskrævende observationer.

Det gik ofte hedt til, når toldere og smuglere stødte sammen. Ikke så få både blev opbragt på søen eller i strandområdet med ladning og mandskab. Af og til måtte søværnet hjælpe og ved enkelte lejligheder blev der skudt.

Den 5 november 1969 foregik en dramatisk jagt ind igennem Københavns Havn, hvor en speedbåd blev jagtet af toldvæsenet og søvæsenet. En motortorpedobåd og en helikopter blev sat ind i jagten, og til sidst lykkedes det for helikopteren at jage speedbåden ind i et hjørne af Nyhavns Kanal. Luftstrømmen fra helikopterens rotorblade piskede vandet op omkring speedbåden og holdt den fast.

Toldvæsenets patruljebiler var med i forfølgelsen uafbrudt og var omgående på stedet, så det lykkedes at anholde de to smuglere, som stadig var ombord. En var flygtet under jagten, men han blev anholdt senere. Ved anholdelsen satte smuglerne sig til modværge og forsøgte at flygte, men toldvæsenets folk fik hjælp af civile borgere, som interesseret havde fulgt jagten. I båden fandt man 390 000 stk cigaretter.

Patruljefartøj med opbragt speedbåd. (Tüchsens pressefoto. Gengivet i henhold til tilladelse til forfatteren).

Pudsigt nok havde tolddirektoratet bedt radiostationen i København om, til brug ved undervisningen på toldskolen at optage nogle bånd med meldinger til og fra stationen. Netop som jagten begyndte var båndoptageren igang, og man fik nogle gode optagelser til skolen. Båndet findes forresten endnu.

Næste dag skulle jeg på Søofficersskolen på Holmen fortælle om toldforhold og om samarbejdet mellem søværnet og toldvæsenet. Det var nogle meget lydhøre og interesserede elever jeg havde de næste par timer, for det viste sig, at de fra skolens vinduer spændt havde fulgt jagten på speedbåden ind gennem Københavns Havn. En af eleverne var forresten arveprins Knuds søn, prins Christian.

Med disse glimt tror jeg at have skrevet tilstrækkeligt til, at der tegner sig et billede af 60'ernes smuglerier. Alene i årene 1967/68 blev 150 personer fængslet, 30 speedbåde og adskillige millioner cigaretter blev beslaglagt. Mange hundrede personer, som havde købt de indsmuglede cigaretter, blev ikendt store toldbøder og måtte tillige betale told og afgift af cigaretterne, så der kom betragtelige beløb i statskassen.

I kølvandet af smuglerierne fulgte mange ting, som måske også kan have interesse.

Spørgsmålet kom op i Folketinget og straffen for groft smugleri blev ved en ændring i toldloven sat op fra 2 år til 4 års fængsel. Det kølnede smuglerne noget, for

de var så meget friluftsmennesker, at de ikke brød sig om langvarige fængselsstraffe.

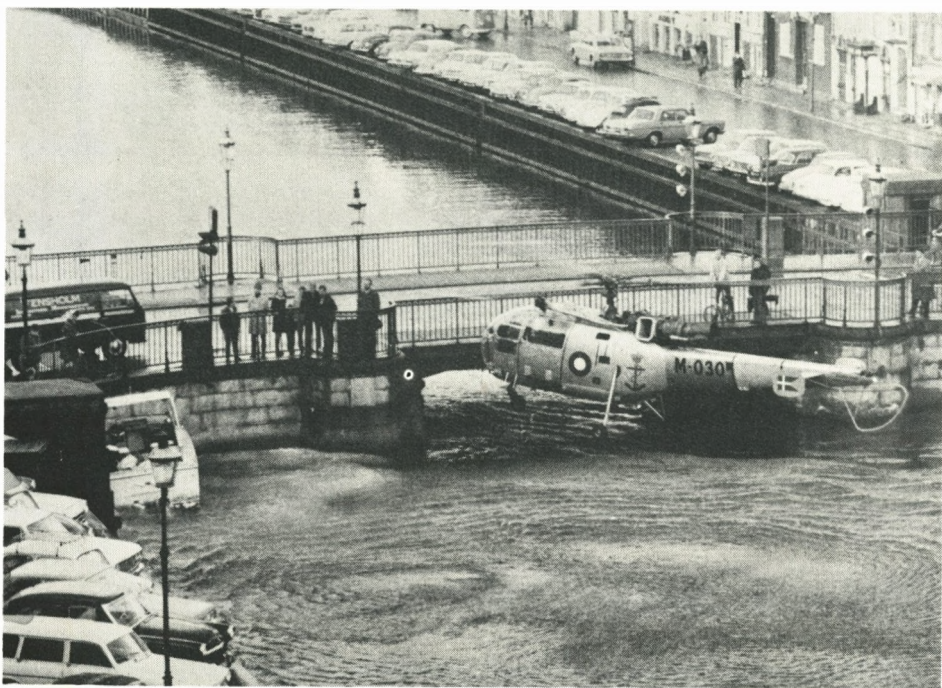
Der blev givet bevillinger til anskaffelse af nye, hurtiggående patruljefartøjer og til indkøb af biler og radioudstyr.

Samarbejdet mellem toldvæsenet, forsvaret og politiet blev udbygget, ligesom det internationale samarbejde imellem toldvæsenets efterforskningsafdelinger blev intensiveret.

Der gik en længere debat i »Toldbladet« om bevæbning eller ikke bevæbning af toldpersonalet. Personlig var jeg ikke tilhænger af bevæbning, da man måtte forudse en optrapning i kampen mellem tolde og smuglere, og der endte debatten heldigvis også.

Til sidst skal jeg blot nævne, at den nu afdøde forfatter Leif Panduro af Danmarks Radio fik til opgave at lave en krimiserie i 6 afdelinger om smuglerier. Med ham havde jeg nogle møder og telefonsamtaler om emnet, idet Panduro, inden han skrev serien, ønskede at sætte sig ind i vort arbejde i eftersøgningstjenesten. Han var et interessant menneske med udpræget humoristisk sans, og han fandt hurtigt ud af, at vort arbejde gav mere end nok inspiration til hans serie.

Jo, hverdagen var barsk, men spændende og resultatrig. Da serien blev bragt i TV skrev københavnerpressen, at 'gaderne lå øde i København.'

Jagten er slut. Nyhavn 5 november 1969 (Jan Koed/Nordisk pressefoto. Gengivet i henhold til tilladelse til forfatteren).

Administrationen af konsumtionsafgiften i København 1730 - 1800

AF POUL THESTRUP

Konsumtionsafgiften, eller som samtiden blot kaldte den konsumtionen, indførtes i Danmark i 1657 som et forsøg på at skaffe midler til den krig mod Sverige, som da netop var blevet erklæret. Det var en afgift udover tolden, som pålagdes alle væsentlige fødevarer, når de indførtes til købstæderne. For kornvarer betaltes afgiften dog først i byen, når formalingen fandt sted. Samtidig pålagdes såvel i by som på land en årlig afgift af levende kvæg etc. (1).

Med hensyn til afgiften ved formaling af malt var konsumtionen en videreførelse af accisen. Man ser da også ofte betegnelsen **accise** anvendt for konsumtionen. Således betegnes port-konsumtionskontorerne ofte **acciseboder**. Efter konsumtionens indførelse blev accisen dog betegnelsen for en havneafgift, der skulle betales udover tolden og konsumtionen. Denne afgift tilfaldt dels staten dels bystyret, idet der på forhånd var bestemt, hvordan beløbet skulle fordeles til forskellige formål (2). Denne artikel vil dog iøvrigt ikke behandle **accise**-systemet.

Da konsumtionens popularitet ikke var overvældende, ophævedes den i 1662 (dog ikke i København), men genindførtes i 1671, under påberåbelse af, at man derved dels kunne lette matrikelskatten dels skaffe penge til forsvaret (3). Systemet var nu kommet for at blive i mere end 175 år. Det videre-udvikledes ved forordningen af 31 december 1700.

Konsumtionssystemet bestod dels af forbrugsafgifter, der skulle erlægges ved varers indførsel i en købstad og ved kornvarers formaling, dels af et personskattesystem for den del af landbefolkningen der

ikke betalte hartkornsskatter, en afgift af græsning for byernes kvæghold, en afgift af vognmænd og en afgift på bryllupper. Alt andet end de egentlige forbrugsafgifter er imidlertid undladt her.

Konsumtionsafgiften kunne opkræves af kongelige ansatte, konsumtionsbetjentene ved portkontorerne og tolderne på toldboden, idet der af konsumtionspligtige varer foruden tolden også skulle svares konsumtion ved søværts indførsel. Afgiften kunne også forpagtes ud til bystyret eller til en privatperson, således at denne mod at udrede et på forhånd fastsat forpagtningsbeløb selv kunne oppebære afgifterne.

Bortforpagtning af afgifterne kan set fra en nutidig synsvinkel synes en meget primitiv administrationsform. Den var imidlertid ret almindelig. Bortforpagtningen af købstadskonsumtionen foregik da heller ikke nødvendigvis uden at statsmagten havde et vist indtryk af, hvad provenuet ville være, og forpagtningsbeløbet derfor burde være. Skatkammeret lod således i 1672 afholde en almindelig folketælling i købstæderne udelukkende for at få et skøn over fødevarerforbruget i købstæderne efter konsumtionens genindførelse i 1671 og derved over til hvilke beløb konsumtionen burde bortforpagtes (4).

Når en købstads konsumtion var bortforpagtet, har der naturligvis hos statsmagten kun eksisteret regnskaber for forpagterens indbetaling af forpagtningsbeløbet, men ikke regnskaber over opkrævningen af konsumtionen.

Når konsumtionen ikke var bortforpagtet, førte de kongelige embedsmænd og betjente udførlige regnskaber, som derefter revideredes i Centraladministrationen. Langt den overvejende del af disse regnskaber og specielt næsten alle konsumtionsbøgerne er imidlertid senere kasserede.

Nærværende artikel er et forsøg på at beskrive administrationen af konsumtionen i København i perioden 1730 - 1800 (5), i hvilken periode der ikke forekom bortforpagtning af byens konsumtion. Undersøgelsens begyndelses- og slutår er i henseende til administrationen af konsumtionen i København vilkårligt valgte, idet de ikke er år, hvor konsumtionssatserne eller administrationsformen ændredes. Perioden 1730 - 1800 blev kun valgt, fordi undersøgelsen af administrationen af konsumtionen i København oprindeligt indgik i den kildekritiske del af en undersøgelse af levestandarden og herunder forbruget i København i den nævnte periode.

Ved hver af Københavns fire porte var der et konsumtionskontor. Her førte man en konsumtionsbog, hvori der for hver person, der passerede porten med konsumtionspligtige varer, anførtes de forskellige varers mængde, samt hvor meget der blev betalt i konsumtion.

Da de forskellige varer blev opført efter hinanden, efterhånden som de passerede porten, fremkom der ikke umiddelbart noget udtryk for, hvor store mængder af de enkelte varer der havde passeret porten i en tidsperiode. Ved årets udgang udarbejdedes der en ekstrakt, som indførtes bag i det sidste bind af konsumtionsbøgerne for vedkommende år. Ekstrakten bestod af en alfabetisk liste over de forskellige varer med angivelse af det indførte kvantum og det dertil svarende konsumtionsbeløb samt en sammentælling af disse konsumtionsbeløb.

Varer, som skulle føres gennem byen, passerede frit, dog førtes der kontrol med, at varerne virkelig blev genudført. Hvis varer ikke ved indførslen var angivet til genudførsel, skulle der betales konsumtion ved indførslen, men konsumtionen kunne refunderes ved genudførsel, dog kun hvis varemængderne oversteg visse mindstekvanta. Hvad enten varer genudførtes søværts eller landværts, foregik tilbagebetalingen af konsumtion ved toldkammeret, mod kvittering for at varerne virkelig var udført.

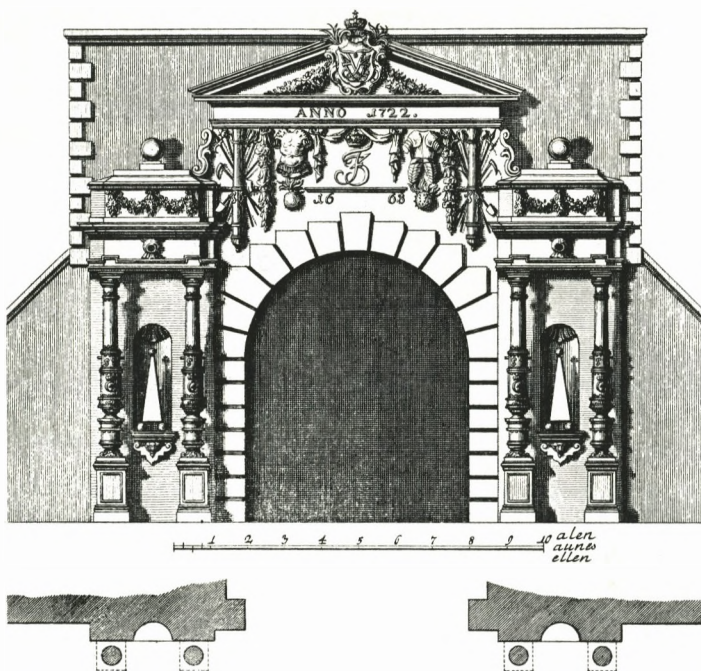
De i portekstrakterne anførte varemængder stemmer med de beløb, der indbetaltes til statskassen. Varemængderne i portekstrakterne er altså bruttoindførsel.

Fra 1 januar 1796 ændredes dette system. Tilbagebetaling af konsumtion ved landværts genudførsel skete fra da af ved den port, hvorigennem varen genudførtes, og fra og med 1797 er der for Nørreport bevaret ekstrakter for genudførsel foruden de normale ekstrakter for indførsel. Det fremgår heraf, at genudførslen fordelte sig på varegrupper på omtrent samme måde som indførslen. Regnet efter konsumtionens beløb udgjorde genudførslen gennem portene følgende andel af indførslen gennem portene:

1796	4.55%
1797	5.20%
1798	5.51%
1799	6.27%
1800	6.17% (6)

Hvis fødevarer indførtes søværts til byen, var de konsumtionspligtige ved toldkammeret, hvor der foruden toldregnskaberne førtes konsumtionsregnskaber som ved portene.

I de ekstrakter over indførte konsumtionspligtige varer, der ved årets udgang udarbejdedes ved toldkammeret, er det ik-

Vesterport. Stik i Thuras Hafnia hodierna. Bag den monumentale port lå den mere uanselige konsumtionsbygning.

ke angivet, hvilke konsumtionsbeløb der var betalt for varerne. Derfor kan man ikke umiddelbart se, om de varemængder, der er anført i ekstrakten, er nettoindførsel eller bruttoindførsel.

Der er derfor foretaget en beregning af, hvor meget konsumtionen ville beløbe sig til for de varemængder, der er anført i toldkammerekstrakten for året 1769. Året er valgt, fordi der året før kom en ny konsumtionsforordning med takst (7), så alle takster kunne findes samlet.

Beregningen gav et beløb meget nær konsumtionen for indførte varer uden fradrag af tilbagebetalt konsumtion for genudførsel, hvilket vil sige, at ekstrakten fra toldkammerets konsumtionsregnskab

1769 viser bruttoindførselen dette år. Det samme er formodentlig tilfældet for de andre år i perioden 1730 - 69, hvor toldkammerekstrakterne er bevaret, idet man i så fald har fulgt samme praksis ved toldkammeret som ved portene.

Som nævnt skulle konsumtion, der tilbagebetaltes for landværts genudførsel, før 1796 udbetales ved toldkammeret. I perioden 1730 - 69 udgjorde den samlede tilbagebetalte konsumtion for landværts og søværts genudførsel årligt 2 - 4% af den samlede konsumtion betalt ved indførsel søværts og landværts.

Af uformalet rug, hvede og byg betaltes der ikke konsumtion ved indførsel gennem

portene eller over toldkammeret. Til gengæld var det påbudt, at al formaling skulle foregå på de offentlige møller, og der skulle erlægges en afgift, der var afhængig af, hvilket formål kornet blev formålet til. Det var billigere at lade korn formale, når det skulle anvendes til brød, end hvis det skulle anvendes til brændevin, og der var derfor regler om, at bagere ikke samtidig måtte være brændevinsbrændere etc. (8)

Ved maleværkets konsumtionskontor førtes et dobbelt sæt konsumtionsbøger, og i hvert sæt udarbejdedes ved årets udløb en ekstrakt over de formalede kvanta af forskellige kornsorter til forskellige formål. Hvis formalede kornvarer indførtes gennem portene eller over toldkammeret, betaltes der det samme i indførselskonsumtion, som der ellers skulle være betalt i formalingskonsumtion.

Konsumtionsbøgerne fra portkontorerne, toldkammeret og maleværkets konsumtionskontor er kun bevaret i meget ringe omfang, men ved kassationen af selve konsumtionsbøgerne har man i vidt omfang udrevet de bageste sider med ekstrakterne og bevaret dem.

For indførselen gennem de fire porte, Christianshavns port, Vesterport, Nørreport og Østerport kan man opstille en række 1730 - 1800, idet her kun mangler ret få ekstrakter. Ekstrakterne for Vesterport er dårligst bevarede, men der mangler kun i ét tilfælde ekstrakterne for to år i træk.

Af regnskaberne fra maleværkets konsumtionskontor mangler kun 1733 - 35 af perioden 1730 - 1800 (9).

Af konsumtionsekstrakterne fra toldkammeret 1730 - 69 mangler kun 1730, men der er ingen komplette ekstrakter bevarede fra 1770 - 1800. Der er dog visse muligheder for at skønne om indførselen af konsumtionspligtige varer over toldkammeret i denne periode, idet der forskel-

lige steder findes opgørelser over indførselen af de vigtigste varegrupper i en del af årene. Således kendes følgende:

1774	Indførsel og udførsel af kornvarer og ærter (10)
1779, 1782 og 1783	Indførsel og udførsel af de vigtigste fødevarer (11)
1787 - 89	Indførsel af kornvarer (12)
1792 - 1802	Indførsel af kornvarer (13)
1795	Indførsel og udførsel af kornvarer (14)

De nævnte kilder synes at vise, at de indførte mængder over toldkammeret holdt et ret konstant niveau, mens indførselen gennem portene steg.

Konsumtionsregnskaberne var først og fremmest etableret for at forhindre, at konsumtionsbetjentene besveg staten, og vareekstrakterne er et biprodukt af disse regnskaber. Det er således muligt, at vareekstrakterne i første række er krævet udarbejdet af kontrolhensyn og først i anden række for at få tal for varebevægelserne.

Ved svingninger i provenuet af konsumtionen kunne Generaltoldkammeret og før Generaltoldkammerets oprettelse i 1760 Rentekammeret, ved hjælp af vareekstrakterne se, hvilke ændringer i vareindførselen, der havde forårsaget ændringerne i konsumtionsprovenuet, og vurdere, om disse ændringer i vareindførselen var sandsynlige, eller om det ændrede provenu skyldtes bedrageri forøvet af konsumtionsbetjente.

Vareekstrakternes nøje sammenknytning med konsumtionsregnskaberne medfører, at visse tal i ekstrakterne er ganske vildledende som *indførselstal*, idet der var tilfælde, hvor der ikke skulle betales konsumtion ved varens indførsel; fx angiver mængden af indført brænde i toldkammer-

ekstrakterne ikke den samlede indførsel, men kun den del af brændeindførselen, der kom fra indlandet, da udenlandsk brænde var konsumtionsfrit. I toldkammereks-trakterne er blot anført, at der er indført så og så meget brænde, men det fremgår ikke, at dette tal kun refererer til den konsumtionspligtige del af indførselen (15).

I følgende tilfælde er det konstateret, at varer ikke har været konsumtionspligtige og derfor ikke er anført i de normale ekstrakter (16). Fritaget for konsumtion ved formaling var følgende grupper:

Formaling af kornvarer, der skulle udføres af de oktrojerede kompagnier, fx Islandske Kompagni. Formaling af rug til brød for hærens garnison. Formaling af kornvarer til flådens udrustning og til udlevering til flådens matroser og håndværkere som landkost.

Fritaget for indførselskonsumtion var:

Fødevarer, der indførtes til proviantering for eler til udførsel af de oktrojerede kompagnier. Varer fra Island, Finmarken, Grønland og Færøerne. Ærter til flåden.

Det er i nogen grad muligt at finde ud af, hvor meget der på denne måde ikke betales konsumtion af. De årlige kvanta af konsumtionsfri formålet rug til Københavns garnison har kunnet bestemmes, og ved hjælp af flådens regnskaber er det muligt at fremskaffe tal for friformaling af den rug og malt som flådens matroser og håndværkere har fået udleveret som landkost.

Flådens forbrug af smør, flæsk og oksekød til landkost og udrustning af skibe har tilsyneladende ikke været konsumtionsfrit, idet der ikke findes friindførselsordrer for disse varer til flåden i de bøger, hvor Rentekammeret og efter 1760 Generaltoldkammeret registrerede friindførselsordrer. I

disse bøger findes friindførselsordrer for de oktrojerede kompagnier og friformalingsordrerne for maling af rug til byens garnison og til udrustning af flådens skibe (17). Endvidere tyder flådens kontrakter med leverandørerne af smør, flæsk og oksekød ikke på, at der er blevet givet konsumtionsfrihed ved indførsel af disse varer (18).

Det er således sandsynligt, at smør, flæsk og oksekød til udrustning af flådens skibe og til landkost til flådens matroser og håndværkere findes i de ordinære konsumtionsregnskaber og dermed er med i ekstrakterne fra konsumtionsbøgerne. Det er en relativ lille del af flådens forbrug af kød, flæsk og smør, der er anvendt ved udrustning af skibe og ikke til landkost, idet matroserne i gennemsnit kun var til søs ca 1/10 af året (19). Flådens forbrug af konsumtionsfrit indførte ærter kan også ses af bevaret materiale (20).

De varer, som indførtes fra Island, Finmarken, Grønland og Færøerne af de oktrojerede kompagnier, er 1730 - 50 registreret specielt i ekstrakten for toldkammerets konsumtionsregnskab. Da der ikke blev betalt konsumtion ved disse varers indførsel, blev der heller ikke tilbagebetalt konsumtion ved genudførselen, og genudførsel af disse varer er derfor slet ikke registreret i konsumtionsregnskaberne.

For året 1750 er samtlige vareekstrakter for toldkammerets toldregnskab bevaret. Af disse fremgår det, at tørfisken fra bilandene genudførtes i ret stort omfang, mens det islandske lammekød fortrinsvis blev i København. Dette hænger muligvis sammen med, at kødsituationen i 1750 endnu var ret spændt så relativt kort efter kvægestens udbrud i 1746, og forbruget af islandsk lammekød var derfor måske større end normalt.

Den fødevareproduktion, der foregik inden for byens volde, registreredes heller ikke i konsumtionsregnskaberne. Væsentligst var formodentlig de mange brændevinskøer, dvs de køer, som fodredes med affaldsprodukterne fra brændevinsproduktionen. Deres tal kendes i nogen grad, idet man af hensyn til byens renovationsvæsen skulle opgive antallet af sine køer på renovationskontoret, da man havde pligt til at udkøre en vis mængde mæg pr ko pr år, og dette kontrolleredes af renovationskontoret (21). I renovationskontorets arkiv er kun bevaret tallene for følgende år (22).

1766	30/3	922 køer
	27/4	896 køer
	25/5	875 køer
	22/6	874 køer
1779	1/9	795 køer
	1/10	796 køer
	1/11	797 køer

I 1803 skrev Begtrup, at køernes antal i København havde været:

1798	1738 køer
1799	1795 køer
1801	1710 køer

Nogle af køerne ejedes af bryggere, bagere og møllere, men de fleste ejedes af brændevinsbrændere.

Anmeldelse af en ko til renovationskontoret medførte, at ejeren var pligtig til at lade et læs koskarn udkøre hver tredje uge (23), hvilket kontrolleredes ved, at der først skulle afhentes en renovationsseddel på renovationskontoret, og at sedlen derefter skulle afleveres i porten ved skarnets udkørsel (24). Det må formodes, at nogle undlod at anmelde deres køer, idet bøden herfor kun var 2 mark (25). Bøden tilfaldt angiveren (26).

Angående andre husdyr anfører Henrich Callisen tre placater om: At svin ikke må gå løse i gårdene eller sættes på stier i København (27), at svin ikke må gå løse i gaderne, ejheller i Københavns forstæder (28), og at slagterne kun må have svin i deres gårde én nat (29). Det er tvivlsomt, om man heraf kan slutte, at der ikke har været svinehold i byer.

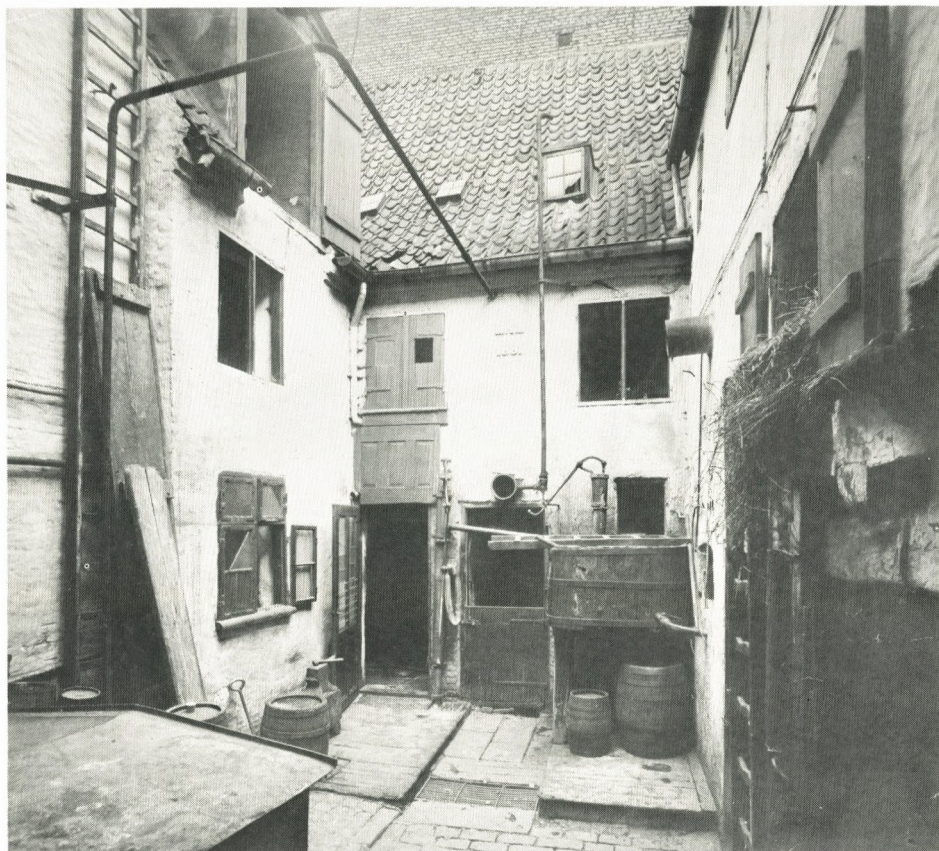
Får og geder har man i hvert fald haft (30), og fjerkræhold har også været tilladt (31). Til byens indre produktion må også regnes fiskeriet fra byen, idet ferske fisk, der indførtes søværts, var konsumtionsfri. Dette gjaldt dog ikke ferske sild (32).

Udenlandsk brændevin og vin, samt salt og tobak var også konsumtionspligtigt, men førtes i et specielt regnskab. I København kunne man få tilladelse til at have disse varer på frioplæg, dvs at købmænd kunne have disse varer på deres lagre inde i byen, uden at der var betalt konsumtion ved indførselen.

En gang om året opgjordes købmændenes lagre. Derefter betaltes konsumtion af de mængder, der var indført, men for hvis genudførsel der ikke fandtes attest, og som ikke fandtes i købmandens lager, dvs den mængde der i årets løb var solgt i København.

Da en købmand på denne måde kunne opnå op til et års kredit på konsumtionen, skulle man formode, at al indførsel af disse varer foretoges til frilager. Dette synes i 1730erne og 1740erne ikke at være tilfældet for salt, idet de tal, der er opført som forbrugt i København fra oplæg, ser mistænkeligt lave ud (33).

Foruden de varemængder, der er anført i konsumtionsregnskaberne, har der naturligvis været smuglet i det omfang, det var muligt og kunne betale sig.

L O Larsens brændevinsbrænderi, Åbenrå 4, København. Gårdinterieur ca 1895. Bemærk halmen der stikker ud fra lemmen til højre; heroppe, på 1 sal, tilbragte brændevins-kørerne deres tilværelse i en evig brandert. (Københavns Bymuseum).

I de almindelige konfiskationsregnskaber angående told og konsumtion for »kontrabande-varer« af over 4 rd.s værdi, dominerer tekstiler, spiritus og tobak (34); men der er formodentlig også blevet indsmuglet fødevarer, selv om de ikke kan findes i dette regnskab, da de normalt ikke har været af mere end af 4 rd.s værdi.

De mange læs hø og brænde har vel af og til også indeholdt et par skinker eller en

flæskeside. En stor del af den registrerede indførsel foregik imidlertid ved indførsel af hele dyr, og at indsmugle en hel ko må i hvert fald have krævet bestikkelse af konsumtionsbetjentene. Det er dog meget vanskeligt at danne sig noget egentligt skøn over smugleriets omfang.

Ved gennemgang af konsumtionsregnskaberne er der i ingen tilfælde med sikkerhed

konstateret bedrageri forøvet af konsumtionsbetjentene, men der er fundet uregelmæssigheder ved ekstrakternes udarbejdelse.

For Vesterport 1763 - 66 og for Christianshavns port 1795 - 97 varierer indførselstallene for hovedparten af varerne påfaldende lidt fra år til år. Ved udarbejdelsen af ekstrakterne skulle samtlige varer tælles sammen fra konsumtionsbøgernes adskillige hundrede sider. Det har været et betydeligt arbejde, og i ovennævnte år har man tilsyneladende undgået det ved at bruge en kopi af vareekstrakten for det foregående år og blot ændre lidt på tallene.

Det er dog ikke tilfældet for indførselstallene for køer og stude. Dette skyldes formentlig, at der for køer og stude daglig skulle anføres på en liste bag i konsumtionsbogen, hvor mange der var indført. Det var derfor nemt ved årets udløb at sammentælle disse lister og indføre summen i ekstrakten.

En del af indførselstallene har konsumtionsbetjentene ved udarbejdelsen af de formentlig falske ekstrakter også ladet variere noget i forhold til tallene for året før, for at få det pengebeløb, som sammentællingen af vareekstraktens konsumtionsbeløb giver, til at stemme med summen af de beløb, der i årets løb var indbetalt til statskassen. Det kan dog ikke siges at være nogen reglementeret måde at afstemme regnskabet på.

Problemet er nu, om disse konstruerede vareekstrakter blot blev lavet for at slippe for det store arbejde ved at udarbejde rigtige vareekstrakter, eller om det er et forsøg på at dække over bedrageri. Provenuet af de to porte viste i ovennævnte år og årene deromkring følgende bevægelser:

Vesterport

	Rd.:sk.
1758	42225:42½
1759	42280:25
1760	41131:32
1761	46031:07
1762	46716:12½
1763	35695:38¼
1764	33222:32½
1765	36915:78
1767	37505:39
1768	58731:92
1769	34691:39
1770	32839:50½
1771	34107:02½
1772	29216:36 (35)

Christianshavns port

	Rd.:sk.
1789	5589:58
1790	5415:74
1791	5334:49
1792	5278:33
1793	5602:08
1794	5188:53
1795	5894:81
1796	5528:18
1797	6068:81
1798	6110:67
1799	5575:68
1800	5026:54
1801	4552:81
1802	5089:65 (36)

For Christianshavns port er provenuet for 1795 - 97 ikke lavere end for de omkringliggende år, og der er derfor ingen grund til at tro, at de formentlig falske vareekstrakter dækker over et bedrageri.

For Vesterport var provenuet 1763 - 67 lavere end de foregående år og også lavere end 1768, men i gennemsnit højere end 1769 - 1771. Året 1772 var provenuet også

Acciseundersøgelse i Ravelinen.

'Acciseundersøgelse i Ravelinen'. Stik efter tegning af P Klæstrup.

lavt, men her må misvæksten og kvægpestens anden genopblussen tages i betragtning. Faldet fra 1762 til 1763 kan imidlertid sættes i forbindelse med kvægpestens første genopblussen. På baggrund heraf kan man ikke med sikkerhed sige, hvorvidt de formentlig falske vareekstrakter for Vesterport skulle dække over bedrageri, idet variationerne i provenuet således godt kan forklares, uden der er tale om bedrageri.

I årene 1783 - 91 er der fejl i årsopgørelserne for maleværkets konsumtionskontor, idet der er uoverensstemmelse mellem de konsumtionsbeløb, der er indbetalt til statskassen fra maleværkets konsumtionskontor, og de konsumtionsbeløb, som de anførte formalede kvanta ville give (37).

Det formodes, at det er sammentællingerne for formalede kornvarer, der er for-

kerte, mens de indbetalte beløb formodes at svare til de opkrævede, idet der i 5 af 6 konstaterede fejlagtige regnskaber er indbetalt større beløb til statskassen fra konsumtionskontoret end de beløb, de angivne formalede kvanta ville give.

De beløb, der i disse år er indbetalt til statskassen fra maleværkets konsumtionskontor, virker endvidere rimelige i forhold til, hvad der indbetaltes i årene før og efter, mens der ihvertfald er et tilfælde, hvor den angivne formalede mængde er åbenlyst urimelig (38). I årene før og efter 1783 - 91 stemmer regnskaberne for maleværkets konsumtionskontor, eller der er ubetydelige uoverensstemmelser.

Det bedste udtryk for vareekstrakternes pålidelighed i almindelighed er imidlertid, at væsentlige ændringer i indførselstallene

fra det ene år til det andet normalt forekommer ens ved alle fire porte.

Købstadskonsumtionen hørte til statens vigtigste indtægter. I 1700 udgjorde den ca 11% af monarkiets ordinære indtægter, og ser man blot på Danmark, udgjorde de en betydeligt større del (39).

Dette fortsatte. Ser man fx på Finanskollegiets budget over indtægter af skatter og afgifter af Danmark i 1784, udgjorde købstadskonsumtionen 33% (40).

Dette var baggrunden for, at A F Bergsøe i 1848 i tredje bind af værket: Den danske Stats Statistik, skrev: »Ophævelsen af Indførselskonsumtionen, der beskatter den

besiddelsesløse Deel af Nationen, der burde være skattefri, hører vistnok til de forestaaende Reformer, men vanskeliggjøres blandt anden ved den betydelige (i det sidste Decennium imidlertid kun lidet tiltagne) Indtægt, som den bringer Statskassen« (41).

Købstadskonsumtionen blev dog i 1850 ophævet udenfor København ved en foreløbig lov. Dette fastsattes endeligt ved lov af 7 februar 1851, hvori det også bestemmes, at den landværts indførselskonsumtion til København skulle ophøre 1/4 1852. Den søværts indførselskonsumtion til København ophørte dog først fra 1/4 1882 (42).

Noter

1) Forordning af 21/7 1657.

Trykt i Corpus Constitutionem Daniæ, VI, Kbh 1918, s. 326 ff.

2) Om konsumtion og accise i almindelighed se: L V Birch: Told og Accise, Kbh 1920, Passim, Helge Nielsen og Victor Thalbitzer: Skatter og Skatteforvaltning i ældre Tider, Kbh 1948, s. 15 ff. og s. 56 ff., samt Håndbog for danske lokalhistorikere, Kbh 1952 - 56, s. 125 og 319.

3) Håndbog for danske lokalhistorikere s. 319; Forordning af 22/11 1671 (kvartudgaven); Carl Christiansen: Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie, I, 1908, s. 354 ff, II, 1922, s. 650 ff.

4) Rigsarkivet, Rentekammeret, 212.110, side 31f. En liste med de summariske tal for samtlige købstæder, dog eksklusive København og de bornholmske købstæder, er bevaret. Erslev fandt den oprindeligt sammen med toldsager, hvor den vel også ud fra sin ophavssituation hørte hjemme (Jf Falbe-Hansen og Scharling: Danmarks Statistik I, Kbh 1885, s. 562 note 1). Den er nu henlagt i gruppen: diverse til kontorefterretning og oplysning i rentekammerarkivet (Rigsarkivet, Rentekammerets arkiv 14.4).

5) De københavnske konsumtionsregnskaber findes i Rigsarkivet, hvor de er indordnet blandt toldregnskaberne i rækken: Reviderede toldregnskaber, København, Antegnelser, ekstrakter mv. Disse regnskaber er gennemgået for perioden 1730 - 1800. En årgang er oftest én eller to pakker, men kan være adskillige enheder de år, hvor selve told- og konsumtionsbøgerne er bevarede. I Hver årgang findes konsumtionsregnskaberne sidst i pakken, subsidiært sidst i rækken af årgangens enheder. I den følgende tekst om Københavns konsumtionsregnskaber stammer alle oplysninger fra denne række arkivalier og inden for rækken fra den årgang subsidiært de årgange, som oplysningerne siger noget om. Der er kun anført noter, hvis fx en oplysning om året 1782 findes under årgang 1783 etc, eller hvis der er inddraget oplysninger fra andet materiale end ovenstående arkivalierække.

6) Jf de i note 5 nævnte arkivalier samt Forordning af 31/12 1700, 26/11 1768, 15/10 1778 og 1/2 1797 og Rigsarkivet, Generaltoldkammeret, II.A3.a, Københavns Told- og konsumtionskontor, kopibøger 1795, nr 1719.

7) Forordning af 26/11 1768.

General Extract

320

Også alle de i Nørre Konsumtionskontor og betalt ved
Nørre Konsumtionskontor 1760. Januar til ultimo December 1760

Off		Pr. 1760	1761
Arbejd	Arbejd	14	8
Arbejd	Arbejd	2	12
Arbejd	Arbejd	18	3
Arbejd	Arbejd	6	10
Arbejd	Arbejd	1	1
Arbejd	Arbejd	1	1A
Arbejd	Arbejd	3	2
Arbejd	Arbejd	1	3
Arbejd	Arbejd	2	8
Arbejd	Arbejd	4	5A
Arbejd	Arbejd	1A	57
Arbejd	Arbejd	1	8
Arbejd	Arbejd	1	A
Arbejd	Arbejd	1A	13
Arbejd	Arbejd	7	1A

Generalekstrakt for Nørre Konsumtionskontor 1760. Udsnit. Ved de omfattende kassationer i de reviderede toldregnskaber er ekstrakterne udrevet af regnskabsprotokollerne og bevaret (Rigsarkivet).

- 8) Forordning af 31/12 1700, 17/5 1762, 26/11 1768, 15/10 1778 og 1/2 1797.
- 9) En del år i perioden 1788 - 1800 har tallene for Maleværkets konsumtionskontor dog måttet tages fra en opgørelse over formalingen, der findes i Rigsarkivet, Generaltold-

kammeret (VA II, s. 278), »Beretningen om de i København formalede samt ind- og udførte kornvarer«. For de år, hvor tallene for formaling findes både i denne opgørelse og i bevarede maleværksekstrakter, er der god overensstemmelse.

- 10) Rigsarkivet, Reviderede toldregnskaber, København 1775.
 - 11) Rigsarkivet, Reviserede toldregnskaber, København 1782 - 83.
 - 12) Rigsarkivet, Reviderede toldregnskaber, København 1789.
, Handel I.
 - 13) Rigsarkivet, Mallingiana, Handel I.
 - 14) Rigsarkivet, Mallingiana, Handel IV E.
 - 15) At toldkammerekstakternes tal kun indbefatter indførselen af brænde fra indland ses ved sammenligning af toldkammerekstrakterne med en liste i Rigsarkivet, Reviderede toldregnskaber, København, 1769 A. Denne liste er udarbejdet i Generaltoldkammeret i 1770 og viser den samlede indførsel af brænde fordelt på brænde fra udland og brænde fra indland. Listen er udarbejdet ved brug af både konsumtionsbøgerne og toldekstrakterne, som også udarbejdedes.
 - 16) Jf Poul Thestrup: The Standard of living in Copenhagen 1730 - 1800, Kbh 1971, s. 252 - 257 samt Forordning af 31/12 1700, 17/5 1762, 26/11 1768, 15/10 1778 og 1/1 1797; endvidere Reskript af 8/11 1672 (Lovsamling for Island, I, Kbh 1853, s 339 f).
 - 17) Poul Thestrup: Op.cit. s. 252 - 257.
 - 18) Rigsarkivet, Søetaten, Kommisariatskontoret, kontraktkopibøger. Fx 1792 27/12.
 - 19) Som note 17.
 - 20) Dette fremgår af malt- og senere maltpenge-regnskaberne. Matroserne fik kun malt eller maltpenge, når de var i land, idet de til søs i stedet fik udleveret øl. Der er kun lille nedgang i mængden af udleveret malt eller maltpenge i de perioder, hvor skibe udrustes. Kilde; 1730 - 37: Rigsarkivet, Søetaten, 2. divisions mønsterskriver, mønsterskriverens konsumtionsbog (heri udstedte friformalingssedler på malt). 1739 - 1800: Rigsarkivet, Søetaten, bogholderkontoret, søetatens hovedbøger, (heri beløbene for maltpenge på månedskosternes konto).
 - 21) Henrich Callisen: Physisk Medizinske Betragtninger over Kjøbenhavn, I, 1807, s. 231. Her henvises til placat af 8/5 1788 A § 2.
 - 22) Københavns Stadsarkiv: Renovationskontoret, en uordnet, uregistreret pakke.
 - 23) Henrich Callisen: Op.cit., s. 232. Henvisning til placat af 14/2 1765.
 - 24) Op.cit., s. 231. Her henvises til placat af 19/3 1788.
 - 25) Op.cit., s. 231. Her henvises til placat af 8/5 1788 A § 4.
 - 26) Op.cit., s. 226. Her henvises til placat af 7/5 1777 § 33.
 - 27) Op.cit., s. 234. Med henvisning til placat af 26/11 1709.
 - 28) Op.cit., s. 234. Med henvisning til placat af 18/11 1778.
 - 29) Op.cit., s. 234. Med henvisning til placat af 3/8 1787.
 - 30) Op.cit., s. 229. Med henvisning til placat af 22/8 1791.
 - 31) Op.cit., s. 229. Med henvisning til placaterne af 23/6 1766 og 7/5 1777.
 - 32) Forordningerne af 31/12 1700, 29/2 1732, 17/5 1762, 26/11 1768, 15/10 1778. Fra 1/2 1797 var ferske sild konsumtionsfri.
 - 33) Rigsarkivet, Reviderede toldregnskaber, København, Antegnelser, ekstrakter mv 1730 - 99. Heraf oplagsregnskaberne.
 - 34) Rigsarkivet Reviderede toldregnskaber, København, Antegnelser, ekstrakter mv . Fx 1760.
 - 35) Rigsarkivet, Reviderede toldregnskaber, København, Antegnelser, ekstrakter mv 1779.
 - 36) Do, 1802 B.
 - 37) Dette ses ved sammenligning af regnskaberne med konsumtionstakterne iflg Forordning af 15/10 1778.
 - 38) Jf Poul Thestrup. Op.cit., s. 50 f.
 - 39) Helge Nielsen og Victor Thalbitzer: Skatter og Skatteforvaltning i ældre tider, Kbh 1948, s. 14.
 - 40) Hans Chr Johansen: Dansk økonomisk politik i årene efter 1784, Århus 1968, side 88.
 - 41) A F Bergsøe: Den danske Stats Statistik, bd. III, Kbh 1848, s. 633.
 - 42) L V Birch: Told og Accise, Kbh 1920, s. 135, jf lov nr33 af 29/3 1879.
-

Toldhistoriske noter

Holger Munchaus Petersen og Jens Lorentzen: Rejsen til Amerika - med Thingvalla liniens udvandrerskibe før 1898. 96 s. ill. kr 98,00. Høst & Søn's Forlag.

Begyndelsen til bogen var en række papæsker indeholdende en samling glasnegativer, som skildrer emigrantrejserne til USA med Thingvalla liniens skibe, der bragte danske, svenske og norske emigranter til USA.

De blev optaget af skibslægen Anders Andersen Gramstrup ombord på Thingvalla liniens dampskibe »Norge« og »Island« i årene 1896 og 1897, en tid hvor fotograferingen endnu ikke var hvermands eje.

Billedmaterialet er anvendt som basis for at berette om de dampskibe, rederier og mennesker, der i årene fra 1866 og frem til DFDS's overtagelse af Thingvalla linien i 1898 bragte mange, mange mennesker til en ny tilværelse på den anden side af Atlanterhavet.

Det må for forfatterne have været noget af en detektivopgave; men gennem arkivarbejde er det lykkedes de to forfattere ikke alene at stedfæste billederne; men også at fremdrage oplysninger om de danske emigrantskibe, passagerer og besætning samt mange andre detailoplysninger. Der er således fremdraget en hel del ikke tidligere publiceret stof.

Udvandrerne var indtil oprettelsen af danske udvandrerederier præsigeret de udenlandske rederiers agenter her i landet, hvilket medførte at der blev vedtaget en lov, der nøje fastlagde retningslinier for udvandringsagenterne og deres virksomhed.

Den anvendte taktik var at love udvandreren guld og grønne skove for at få hans

underskrift på en kontrakt, der i mange tilfælde var affattet på engelsk eller tysk.

Han bragtes herefter til en mellemstation, Hamburg, Glasgow eller Liverpool, hvor han fik et langt ophold under så dårlige forhold, at han - selv med en god kontrakt - var villig til at tage det første og bedste skib for at nå rejsens mål.

Gunnar Jakobsen

Hans Hansens promemoria om konsumtionstariffen.

Som ápropo til Poul Thestrups artikel om administrationen af konsumtionsafgiften i København, bringes et lille reformforslag fra 1786, udarbejdet af en af de told- og konsumtionsbetjente, som til daglig følte besværlighederne på sin krop, - og som tilige havde blikket åbent for sociale skævheder i konsumtionstariffen.

Hans Hansen havde beklædt sin tarveligt aflønnede stilling (80 rd årligt) siden 1780. Før den tid havde han vist sig som en duelig over-provianskriver på et af flådens skibe (kongelig resolution 1780, 22/6).

Hans Hansens betragtninger og forslag kan tale for sig selv. Det skal blot nævnes at de forekommer meget tidstypiske, og i god overensstemmelse med den almindelige tilbøjelighed i Oplysningstiden, til at fremlægge reformforslag til regeringens, og eventuelt også offentlighedens overvejelse.

Hans Hansens promemoria findes i Rigsarkivet, i arkivet fra Generaltoldkammerets danske kammersekretariat, i en pakke benævnt Indkomne, ujournaliserede

breve 1776 - 1848. En sådan betegnelse dækker gerne over sager af blandet indhold. Det er også tilfældet her; der findes yderligere et par projekter, men derudover hovedsagelig sager vedrørende kammerets og toldvæsenets organisation, herunder korrespondance mellem kollegiets medlemmer i 1807 - 1808, da der var oprettet en særlig afdeling i Rendsborg.

Promemoriets gengives med original retskrivning, men med let normaliseret tegnsætning.

Underdanigst Promemoria

Da det er en paa Erfaring velgrundet Sandhed, at Love og Forordninger, i en nok saavel indrettet Stadt kan efter Tiidernes og Conjunktorens Forandring, ligeledes taale at forandres, ved enten at forøges eller gandske at tilsidesettes, og andre igien i deres stæd at indføres; og da dette saaledes har stæd ved alle af Lovgiverne udgivne Love og Anordninger, saa har det og i Særdeleshed stæd ved Told og Consumtions Væsenet her i Kiøbenhavn. Hvad det sidste angaar, da har ieg i en Tiid af 6 Aar, ieg som Told og Consumtions-Betient haver tienet her i Byen, især lagt Merke til følgende Poster, hvoraf Kongl. Majestæds Rettigheder uden skade for den Fattige Arbeyds-Mand kunde betales og er det da

1) Af Hveede til stivelse.

At disse Fabriquer i de første Tiider da de her i Danne-Mark bleve anlagte, ere blevne befriede for at betale Consumption af den Hveede som de saaledes til stivelse og Puder forbrugte, var en viiselig og velgrundet Indretning, til at opmuntre og understøtte een saa nyttig Haandtering, som saa at sige i sin første Baarndom behøvede slig Understøttelse, i fald de nogenledes skulde holde Priis med de Uden-Landske; men da de på nærværende Tiid ere stegene til den Fuldkommenhed, at de efter ald Sandsynlighed

ikke behøver slig Understøttelse meere, og de desuden er nærvæd at blive skadelige for Landet, formedelst den sterke Forbrugelse af Hveede (saa vel her i Byen som i andre Danske Provinsier), hvorved De saavel som Brændeviins-Brænderne, gjør Dyr-Tiid paa den Tiid saa nødvendige Articul; saa formeener ieg underdanigst at der kunde betales Consumption af Hveede til stivelse, som af samme slags til Brændevin, hvorved tillige al befrøgtende Uorden og Misbrug ganske blev forekommet. At den megen Forbruggelse af Hveede saa vel til stivelse som til Brændevin gjør Dyr-Tiid på dette slags Korn-Vare er en bekient Sandhed, men den gjør tillige Dyr-Tiid paa Rugen, og dette skulde neppe troes, naar ikke Sagen i sig selv var aabenbar klar; i den Jord hvor Bonden kunde saae Rug saer han nu Hveede, og det af Aarsag, at han bedre og med større Fordeel kan afsette Hveeden end Rugen; og hvad lider den almindelig Mand ikke her under. Hvormeget de Kongl Intrater derved ville forøges, kan sluttes af den i de sidste 6 Aar til stivelse og Puder forbrugte Hveede, som vist er noget anseent, saa vel her i Kiøbenhavn som i andre Danske Kiøbstæder, saa som i Weile og Odense etc. hvor der endnu efter sigende skal være større Fabriquer end her.

2) Af Aspargser.

Da der bliver betalt Consumption af Roer og Rødder som er den fattige Mands Føde; hvor billig var det da ikke, at der ligesaavel blev betalt Consumption af denne lekkere Rod; Kand der betales 6 mark, ja undertiiden mere for et hundrede, saa kan der og af samme betales 5 s. til Kongen, hvilket atter vilde være en anseent Indkomst i Kongens Casse.

3) Af Karper, Geder, Karusser, Sudere og andre deslig dyre Ferskvands Fiske. Denne afgift kunne bestemmes i Tøndevis; naar de vare levende kunde der betales af hver Tønde 3 mark, og af Døde som af Fiske-Tunger.

4) Af syltede Kiersebær, Stikkelsbær, Ribs og overhovedet alle slags syltede Frugter, som af Syltede Agurker.

5) Af Krebs, et Hundre 4 skilling, og Hummere, et Hundre 8 skilling.

6) Af Muslinger, for en Tønde 8 skilling, eller af et Bonde Læs 2 mark - af Syltet Ditto, en Otting 12 skilling, en billig afgift i forhold til den Priis de koster naar de kommer her til Byen.

7) Af ferske Sild som Søe verts indkommer, kunde betales efter Baadenes Drægtighed, i stæden for den nue brugelige afgift, da der kommer undertiiden nogle Baade som holder 2 a 3 Læster. Og endelig

8) Af et Læs skafte-Haure, Erter og Vikker i straae, kunde betales i Forhold til den mængde reent Korn, som et Læs kunde indeholde, og kan man da sikker anslaae saadan et Læs som Vogn-Mændene og andre indkiører af Stadens Porte i Høstens Tiid for 2 Tønder.

I følge heraf kunde der altsaa betales i Consumption af et læs skafte Haure 12 skilling, og af et Læs Erter i Halm 2 mark 4 skilling, og af Vikker 1 mark 4 skilling, i stæden for den nu brugelige Maade, da de kuns betaler af et saadan Læs som af et Læs Foder, nemlig 4 skilling.

Naar dette anførte saaledes blev giort Consumtions-Pligtig, saa troer ieg vist at Hands Kongl Majestæts Consumtions-Intrader Aarligen derved anseelig vilde formeres, uden at Undersaatterne i henseende til disse Udgifter kunde føle det mindst trækkende.

Endelig har ieg endnu noget Consumtions-Væsenet vedkommende som Ieg maae tage mig den underdanige Frihed at andrage til behagelig Overveielse, nemlig dette:

At det var at ønske for de Posthavende Betiente ved Møllerne (og i sær for de retskafne deriblandt som ikke Ønsker noget hellere, end at forrette Deres Tieneste saa

nøyagtig som mueligt) at der blev indført Vægt i stæden for det nu brugelige Maal. Aarsagen der til er denne: ved Maalingen gaaer for megen tiid hen, som Betienten ikke har tilovers, især ved Stub Møllerne, hvor der er sterk Matros Maling; desuden opvekkes derved og bestandig Disputer; Kornets Eier eller Mølle Folkene vil gierne maale selv, og det kan ikke tillades Dem, da De anvender formegen Tiid dertil, inden De faaer Tønden stødt og skuppet nok; altsaa maae vi Maale, som er i overensstemmelse med Consumtions Forordningen, men dette kan vedkommende ikke fordrage, da De bestandig troer vi Maaler for slap; naar vi altsaa lenge har Maalet og Disputeret, saa bliver endelig Slutningen denne, at Byens Maalere skal afgjøre Tretten. Imidlertid er Dagen enten til Ende, og naar vi altsaa ikke vil holde Vagt over Kornet om Natten, maae vi indproppe det i de smaae Contoirer ved Mølleren; endviidere indtræffer det tit og ofte, at Kuskene kommer saa sildig til Møllen om Aftenen med heele Læs skraae, at vi umulig kand faae Tiid til at maale et af dem, end sige flere; og da de heller ikke kan rummes i Contoirret, saa maae vi saaledes Lade det Passere, omendskiønt vi synes at kunde faae Over-Maal. Om Morgen derefter, er de største deriblandt gierne formalede; naar derimod Vægt maatte have stæd, og Maalet reent afskaffes, saa vidste vedkommende Eier hvor megen Vægt De kunde sende til Møllen for hver Tønde, og al Trette mellem Kornets Eiere og Bentientene ville derved aldeles forekommes og opheves, da de og i mindre Tiid kunde efter Veye et heelt Læs end de nu kan maale en Tønde. Straffen for Over-Vægt kunde derefter saaledes bestemmes, for 8 pund paa een Tønde Hveede til Brændeviin, 1 rigsdaler, og for Hveede eller Rug til Meel i forhold derefter, så meget mere som ingen Undskyldninger på slap eller sterk Maal kunde have stæd.

Saaledes har ieg herved Underdanigst andraget det som ieg efter mine ringe Tanker finder først at kunde forøge de Kongl Consumtions Intrader og dernest forbedre og Lette Inquisitionen ved Møllerne; ingen Ting skulle mere fornøye mig, end naar no-

get der af maatte finde Deres Høy-Velbaarenheds Biefald

Kjøbenhavn den 5. Dec 1786

Underdanigst

H. Hansen.

Til orientering anføres satserne for de af Hans Hansen nævnte varer, i konsumtionstarifferne i forordningerne af henholdsvis 1778, 15/10, og 1797, 1/2.

1778

ad. 1 (Kap. V, § 4):

Af 1 Tønde Hveede, som males til Meel, eller Meel som indføres 80 sk
som skraaes til Brændeviin, i Khavn, 2 rd 80 sk

ad. 2 (Kap. XVI, - også de følgende punkter.

Mrk. at ubenævnte varer er fri):
Rødder, gule, Petersillie, Pestinakke, røde Beder, Sillerie, Roer og andre deslige, 1 Tønde 3 sk

ad. 3 Ferske gedder mv, ubenævnt.
Fisketunger, færske, 1 Snees 2sk

ad. 4:
Syltede frugter, ubenævnt.
Agurker, 1 Otting 4 sk
Agurker, 1 Glas 1 sk

ad. 5:
Krebs og hummer, ubenævnt.

ad. 6:
Muslinger (og østers), ubenævnt.

1797

ad. 1 (§ 377):

Hveede, een Tønde ..., til Meel eller Stivelse 80 sk
Hvede, til Brændevin, 1 Tønde 2 rd 48 sk

ad. 2 (§ 366, - også de følgende punkter.
Jfr. § 367 at ubenævnte varer er fri):
uændret.

ad. 3:
ubenævnt (gælder alle ferske fisk)

ad. 4:
uændret.

ad. 5:
uændret.

ad. 6:
Østers, 1 Tønde, Mellemrigs (dvs. fra Norge og hertugdømmerne) 18 sk
indenrigs 12 sk
indsyltede, et lidet Fad, mellemrigs 1 ½ sk

ad. 7:

Sild, saltede, 1 tønde	8 sk
røgede eller tørrede, 1 Tønde,	8 sk
færse, søvæerts, af hver Baad, liden	
eller stor	12 sk
landvæerts paa Vogne, 1 Tønde	4 sk

ad. 8:

Halm, enten der er Korn i eller ikke,	
1 Læs	4 sk

ad. 7:

ubenævnt (jfr ad. 3)

ad. 8:

Halm med Havre i Straaet, og utærsket	
Erte og Vikkehalm, 1 Læs	8 sk
al anden Halm, 1 Læs	4 sk

Hans Hansens forslag var således kun på enkelte punkter i overensstemmelse med Kammerets hensigter, da man gennemførte den store revision af tariffene i 1797-forordningen. Det har ligget som en tilkendegivelse blandt mange andre, og har i sig selv ikke haft nogen betydning.

På den anden side kom initiativet ikke Hans Hansen til skade. Da der i 1788 i forbindelse med en almindelig oprykning af

personalet ved Københavns toldkammer, blev mulighed for at oprykke én underbetjent til kontrollør (de andre underbetjente til opmuntring), faldt valget på Hansen med henvisning til hans gode konduite (kongelig resolution 1788, 12/9)

I øvrigt døde Hans Hansen i 1798, umiddelbart efter at have gjort gensidigt testamente med sin hustru.

Red.

Berigtigelse til 1. nummer.

Adskillige af ZISE's læsere vil sikkert have bemærket en besynderlig uoverensstemmelse mellem tekst og fig 4 i artiklen om J C Ernst og Københavns toldbod 1733.

Det smukke stik viser nemlig toldboden før ombygningen, ikke efter, som nævnt i teksten.

For at råde bod på fejltagelsen, bringes på bagsiden en tegning af Københavns toldbod, som den så ud efter ombygningen i 1833. Denne tegning findes i original i Rigsarkivets kort- og tegningssamling, RK 331/63.

Red.

Told-Boden

Under denne rubrik bringer ZISE gratis annoncer for medlemmerne. Annoncer til næste nummer indsendes til redaktøren senest 20 august 1978.

Søges: Materiale til belysning af danske bryggeriers historie, - såsom jubilæumsskrifter, billeder og ældre etiketter. <i>Hans Worsøe, Stenshøj 12, Brunshåb, 8800 Viborg.</i>	Søges: Dansk Politistat. Kbh. 1933. H L Bisgaard: Den danske Nationaløkonomi i det 18 Århundrede. Kbh. 1902. <i>Toldbiblioteket, Amaliegade 44, 1256 København K.</i> <i>Tlf 01-54 73 49</i>
Søges: Corpsordrebog for Grænsetoldpoliticorpsset. Toldordrebog for Grænsetoldpoliticorpsset. Ivar von Bille: Zollfelddienst (1857). En galla-uniform. Gamle postkort. <i>Jens Bruhn, Hegnsvej 77, 2850 Nærum.</i> <i>Tlf 02-80 57 03</i>	Søges: Reglementer fra Grænsegendarmeriet/Toldgrænsekorpsset. <i>Aage Hansen,</i> <i>Bakkesvinget 20, 6340 Kruså</i> <i>Tlf 04-67 11 80</i>
Søges: Dansk Toldtidende, 1930-1943. Forordning om Tolden og Kiøbstad Consumptionen i Danmark og Norge. Kbh. 1797. Gamle uniformsbilleder. <i>Gunnar Jakobsen, Godthåbsvænget 25, 2000 Kbh F</i> <i>tlf 01-54 73 49</i>	Søges: P Eliassen: Kongeaaen eller Den Gamle Grænse. Kolding. 1925-26 Jens Jensen: Det danske Gendarmerikorps. Haderslev. 1938. <i>J C Christiansen, Birkedalshusene 22, 3500 Værløse.</i> <i>Tlf 02-48 18 94</i>
Søges: F Jørgensen: Af det dansk-norske Toldvæsens Historie i det 18. Århundrede. Rønne. 1905. <i>Jan Kanstrup, Søbredden 14, 4000 Roskilde.</i>	Dansk historisk fællesforenings ekspedition har adressen H C Andersens Boulevard 38, 1553 København V, tlf 01-13 60 12. Ved henvendelse hertil kan Toldhistorisk Selskabs medlemmer købe DHF's publikationer til medlemspris, jf den indlagte folder.

Foreningsmeddelelser

Der er afholdt bestyrelsesmøde den 14' april, med deltagelse af samtlige bestyrelsesmedlemmer.

Pr 14' april havde Toldhistorisk Selskab 421 personlige medlemmer og 8 institutionsmedlemmer, mens der var tegnet 5 biblioteksabonnenter på ZISE. Den iværksatte hvervekampagne fortsætter, og medlemstallet vil rigeligt have oversteget 500 når dette nummer udkommer.

Selskabets kassebeholdning er tilstrækkelig til at dække omkostningerne af de 3 første numre af ZISE. Opkrævning af kontingent for regnskabsåret 1978/79 kan således udskydes til efteråret.

Toldhistorisk Selskab er optaget i Dansk historisk Fællesforening, der er samlingspunkt for Sammenslutningen af lokalhistoriske Arkiver, Sammenslutningen af lokalhistoriske Foreninger, Dansk kulturhistorisk Museumsforening, samt en lang række enkeltforeninger med mere specielt sigte (f. eks. Toldhistorisk Selskab). For medlemmerne indebærer dette umiddelbart, at de har mulighed for at købe DHF's publikationer til medlemspris, jfr den indlagte folder og særtilbud i Told-Boden.

Bestyrelsens tidligere bebudede initiativer er nu ved at antage faste former: Indsamling af beretninger, fotos og genstande med tilknytning til Toldetaten bliver snart iværksat.

Beretninger om toldtjenesten skal indsamles fra arbejdsgrupper over hele landet. Arbejdsgrupperne vil modtage et »katalog« over emner, der hver for sig, og i deres helhed, kan give en beskrivelse af toldvæsenets arbejdsopgaver, og af den arbejdsmæssige hverdag i det 20' århundrede. Også en systematisk indsamling af enkeltpersoners erindringer er en mulighed.

Med hensyn til fotografier er det hensigten at registrere det allerede eksisterende billedmateriale, hvadenten det opbevares i toldvæsenet, på biblioteker og arkiver, eller ejes af private. Billeder i privateje skal søges erhvervet eller kopieret.

Derudover er det hensigten at gennemføre en omfattende fotografisk dokumentation af toldvæsenets dagligdag.

Blandt Selskabets øvrige aktiviteter, kan især fremhæves medlemsmødet i Århus, lørdag den 10' juni kl 13 30, i købstadsmuseet 'Den gamle By'.

Endelig kan det nævnes at bestyrelsen undersøger de økonomiske muligheder for at udsende særpublikationer. Der foreligger således et manuskript af Jens Bruhn til en særdeles interessant lille bog, om Kongeågrænsen illustreret gennem samtidige postkort.

GENERALFORSAMLING

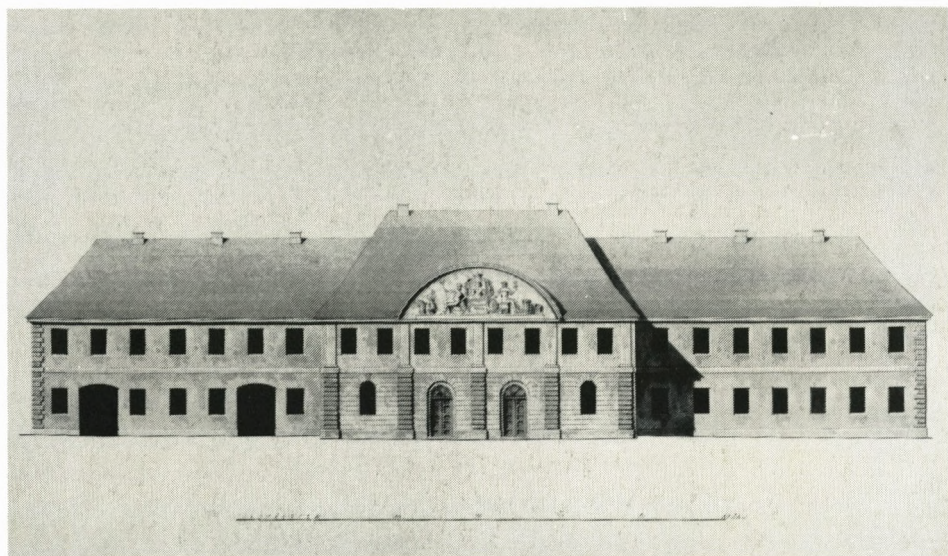
Toldhistorisk Selskab afholder ordinær generalforsamling fredag den 25 august 1978, kl 1500, i Direktoratet for Toldvæsenet, Amaliegade 44, København, med følgende dagsorden:

1. Valg af dirigent.
2. Beretning om Selskabets virksomhed i 1977-1978.
3. Regnskab 1977-1978.
4. Valg af bestyrelsesmedlemmer.
5. Fastsættelse af kontingent.
6. Indkomne forslag.
7. Eventuelt.

Bestyrelsen

Inde i bladet

Anders Monrad Møller: Tomme tønder, te og toldsvig	3
H Boserup: Om smugleri	16
Poul Thestrup: Administrationen af konsumtionsafgiften i København 1730-1800	21
Toldhistoriske noter	33
Told-Boden	38
Foreningsmeddelelser	39

Københavns toldkammer 1833 (Rigsarkivet).